

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Nr 3

Årgång 67

2012

Hembygdsförbundet på marsch

Foto Hans Menzing

Från Årsstämman i Tidaholm

sidan 4

Profilen - Ulla Andersson

sidan 16

Hänt på bögda...

sidan 24

Foto: Charles Hammarsten

HKH Kronprinsessan Victoria Västergötlands Hembygdsförbunds beskyddarinna

Innehåll

Aktiv Hembygd, vilka är resultaten	3
Hembygdsförbundet invigde ny fana.....	4
Bildsvep från stämman	5
Ullervad-Leksberg årets hembygdsförening	7
Hugo Karlsson, årets Tengelandsstipendiat	8
Bok om Sävåån, årets vackraste.....	9
Tankar i tiden	10
Skarabilen finns bara på bild.....	11
Helt naturligt - 30-åriga kriget drevs med öl	12
Smått och gott månad för månad	13
Markbo flerfaldig olympisk mästare	14
Livligt i Kyrkefalla	15
Profilen - Ulla Andersson.....	16
Korrespondens före e-post från Hudene	19
Breven från Sverige	20
Essungaträffen.....	21
Åttahundra töser kom till Finnerödja.....	22
Hänt på bögda	24
Hemsidan i Portalen.....	28
Motströms och medströms	29
Läsvärt i korthet	30
Rätt vikt.....	32

För redigering/layout svarar Leif Brunnegård, Asklanda Ekehagen, Vårgårda, och tidningen trycks hos Rydins Tryckeri AB, Nossebro.

Utgivningstider är 22-28 februari, 25-28 april, 24-30 juni, 24-30 augusti, 26-30 oktober, 24-28 november.

Senaste manusdag 6 veckor före utgivning.

Hemsida: www.hembygd.se/vastergotland

ISSN 0346-4954

VÄSTGÖTA BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete,
natur- och kulturminnesvård.
Medlemstidskrift för
Västergötlands Hembygdsförbund
Årgång 67
Utkommer med 6 nummer per år
Avgift 2012 150:-

Varifrån kommer artiklar i detta nummer?
Siffrorna på kartan hänvisar till sidnummer i tidningen.

Nästa nummer av Västgötabygden kommer i vecka 34. Manusstopp har vi den 10 juli.

Författarna i denna skrift är själva ansvariga för innehållet i sina artiklar. Redaktionen förbehåller sig rätten att korta och redigera insänt material. Om inget annat anges, är artikelförfattaren också fotograf. Bidrag och tips till tidningen mottas tacksamt av redaktionen, liksom tidskrifter och böcker som önskas anmälda. De flesta texter och bilder publiceras på vår hemsida. Insända texter och bilder anses som godkända för publicering på vår hemsida.

Aktiv hembygd vilka är resultaten?

I slutet av mars avslutades förstudien ”Aktiv hembygd” och rapporten läggs ut på förbundets hemsida för den som vill läsa. Tanken med studien var att ta reda på hur hembygdsföreningarna i Västergötland kan bli tydligare och synligare med sin verksamhet, både utåt samhället och inom den egna organisationen. Idag står hembygdsrörelsen för kulturhistorisk kunskap, lokal förankring och sammanhang, ändå kommer den ofta bort i dagens mediala flöde. Många människor ställer sig också frågan: ”Varför ska jag gå med i en hembygdsförening?” De känner inte till vad en hembygdsförening sysslar med idag och förutom midsommarfirandet på hembygdsgården kommer de aldrig i kontakt med frågorna.

För att sammanfatta de insatser som har genomförts under det dryga halvår som förstudien har pågått har de handlat om nätverksarbete, kunskapsuppbyggnad och kursverksamhet. Bland resultaten finns en rad konkreta förslag på vad föreningarna skulle kunna göra för att få större gensvar från dem som inte redan är engagerade. Många av förslagen kommer från hembygdsföreningarna själva.

En viktig fråga som har diskuterats under studiens gång handlar om de långsiktigt hållbara nätverken. ”Det gäller att vara om sig och kring sig” konstaterar en föreningsrepresentant på tal om kontaktnät och projektansökningar. Vara om sig och kring sig, kunna dra i de rätta trådarna, ha ett antal telefonnummer att ringa när det behövs. Bra nätverk är en mycket god hjälp, det vet de flesta. Men hur upprätthåller man dem när föreningsmedlemmarna ofta byts ut?

Nätverk inom och utom den egna organisationen är grundläggande för att hembygdsrörelsen ska kunna utvecklas och vara en kraft i landsbygdsutvecklingen. I Bohuslän finns idag en så kallad kulturarvskonsulent, regionalt finansierad via Västarvet, vars kanske viktigaste uppgift är att fungera som länk mellan hembygdsrörelsen och övriga aktörer inom fältet. En eller flera liknande tjänster vore mycket värdefulla också för den västgötska hembygdsrörelsen. Samhället skulle ha stor nytta av att de ideellt arbetande hembygdsföreningarnas omfattande insatser samordnades och därmed lyftes fram med hjälp

av en stadigvarande, offentligt finansierad hembygds-konsulent.

En annan viktig fråga är behovet av marknadsföring. Vissa marknadsförare hävdar att ett budskap inte är mer attraktivt än sin förpackning. De menar att det är formen som avgör om man kan ta till sig ett budskap eller inte. Men den västgötska hembygdsrörelsen är ingen vinstdrivande, centralstyrd organisation, utan en ideell rörelse som vilar på drygt 200 självständiga föreningsengagemang, intresse och kvällsarbete. I de diskussioner som har förts under förstudiens gång har flera av dessa

Det är lätt att köra på i gamla hjulspår och ta för givet att verksamheten måste se ut som den alltid har gjort.

föreningar istället för marknadsföring talat om vikten av att hålla diskussionen om de egna målen levande. Det är lätt att köra på i gamla hjulspår och ta för givet att verksamheten måste se ut som den alltid har gjort.

Svaret på frågan om hembygdsföreningarnas budskap behöver marknadsföras eller förpackas på annat sätt kan bara föreningarna själva svara på. Det beror nämligen på vad de vill uppnå och det varierar i sin tur både mellan olika föreningar och över tid beroende på enskilda medlemmars övertygelser. Det viktiga i sammanhanget är frågorna. ”Vad innebär egentligen målen i praktiken och hur uppnår vi dem? Hur skulle vi vilja att föreningen fungerade om tio år? Vilken verksamhet skulle bedrivas? Vilka samarbeten skulle finnas?” Dessa kan inte besvaras en gång för alla, utan måste ställas om och om igen. Genom att formulera svaren blir det också lätt att förmedla föreningens idéer och visioner till nya besökare. Att sätta ord på verksamhetens inriktning och mål är med andra ord grunden till bra kommunikation. Först därefter kommer frågan huruvida det sätt på vilket föreningen kommunicerar sin verksamhet, överensstämmet med det föreningen vill säga. Kanske är detta den absolut viktigaste slutsatsen av alla de diskussioner och möten som jag har haft förmånen att delta i sedan oktober. Jag hoppas på snart återseende med de västgötska hembygdsföreningarna!

*Eva Löfgren
projektledare för Aktiv hembygd*

Förbundet invigde ny fana vid årsstämman i Tidaholm

Västergötlands Hembygdsförbunds årsstämma brukar äga rum den andra söndagen i maj, den vackraste tiden på året med skir och nyutslagen grönska. Även i år kunde stämmodeltagarna njuta av en vacker inramning till stämman i Tidaholm söndagen den 13 maj.

Samling för registrering skedde i det gamla ärevördiga biblioteket, och där kunde man också dricka sitt kaffe. Den pampiga byggnaden uppfördes i nyrenässansstil år 1897 för arbetarna på tändsticksfabriken Vulcan. Där kunde man samlas till möten, studier och övningar med Vulcans musikkår, som ännu är i full verksamhet.

Tidaholm har flera fördelar som plats för en stämma. Det finns gott om parkeringsplatser, och det är korta avstånd mellan kyrka, stadshotell och stämmolokal. På ön i Tidaholm finns Tidaholms museum och övriga sevärdheter som Tidaholms Hembygdsförenings bilar, Marbodals Center och Idrottshistoriska museet, allt tillgängligt för besökarna under stämmodagen.

Välfyllt. Traditionsenligt inleddes årsstämman med att ombuden deltog i söndagens gudstjänst.

Gudstjänst och lunch

Stämman inleddes med gudstjänst på bönsöndagen i Tidaholms kyrka kl. 10.30. Den leddes av kyrkoherde Agneta Karlsson, och började med ett högtidligt intåg i procession med fanor i täten. Så följde högmässa med nattvard.

Efter uttåget ur kyrkan serverades lunch i två omgångar på det närbelägna Stadshotellet. Under lunchtid framfördes folkmusik av "Grovt och grant" både i museet och utanför stämmolokalen.

Välkomsthälsning och invigning av ny fana

Stämman inleddes med välkomsttal av kommunalrådet

Invigning. Vid årsstämman invigdes förbundets nya fana.

Curt B. Gustafsson. Han erinrade om företagsamma och kraftfulla släkter av betydelse för Tidaholms utveckling, främst släkten von Essen men även släkten Rudbeck. Så följde Västgötasången med text av Paul Nilsson och musik av Ivar Widéen.

Västergötlands Hembygdsförbunds nya fana presenterades och invigdes sedan av Nils-Olof Olofsson, ceremonimästare och ledamot av VHF:s styrelse. Han avtackade också de tre fanbärarna.

Tengelandsstipendiet

Så var det dags för utdelning av Tengelandsstipendiet. Folke Tengeland från Tengene var i 20 år redaktör för tidningen Västgötabygden. År 1979 omkom han i en trafikolycka just som han hämtat ett erhållit kulturstipendium, och prissumman skänktes sedan av hans anhöriga till grundandet av en fond, Tengelandsfonden. Avkastningen delas ut varje år till personer som utfört betydande hembygdsvetenskaplig forskning.

I år tillföll priset Hugo Karlsson från Sätilla. Han är ortnamnsforskare och var under åren 1976 – 1994 chef för Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg (DAG). Hugo Karlsson framförde i ett tal sitt djupt kända tack för den heder som kommit honom till del. Hans forskningsmaterial har ofta varit uppteckningar från hembygdsföreningar. En insamling till Tengelandsfonden gav 5.536 kronor.

Årets hembygdsförening

Årets hembygdsförening blev i år Ullervad – Leksbergs hembygdsförening. Föreningens ordförande Harald

Bildsvep från stämman

På väg ut ur kyrkan efter gudstjänsten.

Vid ingången till stämmolokalen i Tidaholms stadsbibliotek.

Utspisningen av lunchen i Tidaholms stashotell

Tidaholms komunalråd Curt B Gustavsson hälsar stämmodeltagarna välkomna.

Presentation. Några av ledamöterna i den nya styrelsen.

Avtackning av stämмоordföranden Per-Olof Graaf innan avslutningen.

Vid den avslutande kaffestunden i Stadshotellet. Närmast i bild, Hogo Isaksson med fru.

Fotografer vid stämman Ingemar Lundgren, Jan-Olof Berglund och Hans Menszing.

Glada miner. Att Lars-Eric Kullenwall, Hugo Isaksson och Tage Brolin trivs på stämman kan man inte ta miste på.

Gradén hämtade priset och tackade och konstaterade, att alla hembygdsföreningar är olika.

Stämmoförhandlingar

Lars Hjertén, ordförande i Västergötlands fornminnesförening förmedlade en hälsning från denna förening, som firar sitt 150-årsjubileum år 2013. Förbundets ordförande Eva Bergström Hyenstrand öppnade så stämmoförhandlingarna. Till mötesordförande valdes Per-Olof Graaf och till sekreterare Mona Lorentzon.

Det konstaterades, att i röstlängden för stämman fanns 228 röstberättigade personer. Till justerare valdes Lennart Axelsson och Gunnel Karlsson Aho.

Verksamhetsberättelsen visade, att Västergötlands Hembygdsförbund har 214 anslutna hembygdsföreningar och 39.468 medlemmar. I projektet "Aktiv hembygd" har Eva Löfgren varit projektanställd på halvtid för en förstudie. Projektet avser att synliggöra den västgötska hembygdens resurser och möjligheter.

Tre möten för hembygdsföreningarna hölls hösten 2011 i Vegby, Västra Tunhem och Grevbäck. En träff för hembygdsskribenter genomfördes på Fristads folkhögskola lördagen den 24 september.

Marianne Svensson läste så upp revisionsberättelsen, och styrelsen beviljades ansvarsfrihet för det gångna året. Budgeten för år 2013 presenterades, och mötet antog förslaget om oförändrad årsavgift, 13 kronor varav 5 kronor går till Västergötlands Hembygdsförbund och 8 kronor till Sveriges Hembygdsförbund. Till ordförande för år 2012 omvaldes Eva Bergström Hyenstrand, Skultorp.

Som ordinarie styrelseledamöter på två år omvaldes Hans Menzing, Skara, Berit Stockvik-Lundin, Vänersnäs, Göte Öberg, Tvärred och nyvaldes Lena Gustafsson, Södra Härene och Leif Larsson, Sunnersberg. Som styrelsesuppleanter på ett år omvaldes Tage Brolin, Främmestad, Birgit Carlsson, Istorp, Björn Andersson, Varing, Monica Nyvaller, Herrljunga och nyvaldes Per-Olof Graaf, Tidaholm.

Som revisorer omvaldes Einar Smith, Alingsås och

Tack för hjälpen! Avgående ceremonimästaren Nils-Olof Olsson avtackades på årsstämman.

nyvaldes Anders Holmqvist, Kvänum, och som revisorsuppleanter omvaldes Torvald Åberg, Kållands Råda och nyvaldes Marianne Svensson, Alingsås.

I valberedningen omvaldes Ewa Vikingsson, Eggvena, sammankallande, Peder Claesson, Kölingared, Gerd Eriksson, Kinna, Magnus Rånge, Vinninga, Arne Johansson, Gällstad och nyvaldes Göran Efraimsson, Knätte och Britt Larsson, Binneberg. Efter valen presenterades den nya styrelsen i sin helhet.

Så presenterades styrelsens verksamhetsplan för åren 2012–2013, där förbundet bland annat vill verka för att en tjänst som hembygdskonsulent för förbundet tillsätts. Vidare vill man att kunskap om den egna hembygden skall framstå som ett stimulerande inslag i skolans arbete.

Utredningsgruppens förslag

En motion om bland annat förändrad representation, ändrade arbetsformer och ökad demokrati, som inlämnades 2011 orsakade mycket diskussion på förra årets stämma. En utredningsgrupp på fem personer har arbetat med motionen och presenterat ett förslag. I gruppen har ingått Lars Bergdahl, Harald Gradén, Lars-Erik Kullenwall, Ann-Britt Boman och Ingrid Öhlund. Lars Bergdahl redovisade gruppens förslag, där man pekar på höstmötena som möjligheter för diskussion och utveckling. Debatten på stämman kom dock att handla om gudstjänstens roll i programmet för stämman. I diskussionen framfördes bland annat förslag om att förlägga stämman till en lördag.

Från olika håll framfördes, att utredningsgruppen gjort ett bra arbete, och att förslaget kan vara en grundval för framtida fortsatt arbete. Två tilläggsförslag framlades. Det ena förslaget handlade om att dialogen på höstmötena bör gå i två riktningar, från förbundet till föreningarna och från föreningarna till förbundet. Det andra förslaget innebar, att det bör finnas en stadgekommitté, eftersom man alltid behöver arbeta med stadgarna. Efter en diskussion med många inlägg antog stämman utredningens förslag som förbundsstyrelsen ställt sig bakom, samt de två tilläggsförslagen.

I förslaget ingår, att årsstämman representation hittills lämnas oförändrad och att seminarier, studiebesök och föredrag kan vara inslag i stämman. Hembygds-kretsar skapas på frivillig väg med stöd av förbundsstyrelsen. Höstmötena fortsätter och blir ett forum för fördjupad diskussion. Västgötabygden och hemsidan utnyttjas i en ny kommunikationsstrategi med större öppenhet. Kommittéer kan tillsättas som stöd i olika uppgifter, och förändringarna utvärderas till stämman 2014.

Motioner

Två motioner behandlades. Den första motionen angående behov av hembygds-konsulent i Västergötland bifölls men förs inte vidare till Sveriges Hembygdsförbund. Den andra motionen angående alkoholtillstånd inom hembygdsföreningsverksamheten avslogs.

Information och avtackning

Ann-Britt Boman informerade om Västgötabygden och en redaktörsträff på Fristads folkhögskola den 13 oktober

2012. Jan-Olof Berglund informerade om förbundets nya hemsida.

Så kallades representanter för Tidaholms hembygds-förening upp på scenen och tackades med blommor för sitt arbete med att arrangera stämman.

Ordförande Eva Bergström Hyenstrand avtackade avgående ceremonimästaren och mångåriga styrelse-ledamoten Nils-Olof Olofsson för hans trogna arbete. Vidare avtackades styrelseledamoten Lena Lagnerö och sammankallande i valberedningen Monica Moberg.

Inbjudan

Från Tranemo Hembygdsförening har förbundet fått en inbjudan att förlägga 1913 års stämma till Tranemo.

Efter kaffe på Stadshotellet skildes stämmodelta-garna åt efter en solig och trevlig stämma i Tidaholm år 2012.

Ann-Britt Boman

Ullervad-Leksberg årets förening 2012

Till årets hembygdsförening har i som vanligt hård konkurrens utsetts Ullervad-Leksbergs Hembygdsförening. I motiveringen till utmärkelserna sägs det:

Föreningen bildades år 1975 som gemensam hembygds förening för socknarna Ek, Ekby, Leksberg, Ullervad och Utby. Till antalet medlemmar är föreningen en av de största i Västergötlands Hembygdsförbund.

Föreningen verkar i ett område, Tidans nedre lopp, där den äldre historien är påtaglig och nära. Tillsammans med flera andra genomförde föreningen på 1980-talet de i media mycket uppmärksammade utgrävningarna av Karleby tidigmedeltida kyrkplats, en forskningsinsats som bland annat belönades med Mariestad kommuns kulturpris.

Genom stora insatser kunde föreningen bevara och restaurera manbyggnaden till Persgården, som blev centrum för hembygdsföreningens verksamhet. Ett litet skolmuseum har ordnats i en byggnadsmiljö där traktens långa skolhistoria är påtaglig. Det senaste stora arbetet blev, i samverkan med hantverkslaboratoriet DaCapo, restaureringen av Lorentzbergs soldatladugård, ett viktigt exempel på hur många i trakten levde under knappa förhållanden i äldre tid.

Ullervad-Leksbergs Hembygdsförening bedriver en livaktig utåtriktad verksamhet, där hantverksdagar, naturstigar, men kanske särskilt midsommarfirandet är tradition.

Persgården i Karleby, idag en räddad idyll tack vare Ullervad-Leksbergs hembygdsförening.

Sedan många år ger föreningen ut en fyllig årsskrift där också många resultat av lokalhistorisk forskning presenteras. Föreningens hemsida ger bred information om föreningens tillgångar och arbete. Bilddatabasen är redan nu omfattande och expanderar. Här fyller Nils Paulis foton från trakten, tagna under flera årtionden, en viktig plats. Ullervad-Leksbergs Hembygdsförening försvarar väl sin rang som Årets hembygdsförening 2012. Som vanligt kommer vi att i en senare tidning presentera årets hembygdsförening närmare.

Hugo Karlsson fick stipendiet

Tengelandsstipendiet tilldelades denna gång Hugo Karlsson från Sätila, som bland annat uppmärksammats för den kunskapsrika bok han nyligen gett ut tillsammans med Marks hembygds-krets. Ortnamn och sägner i Marks härad heter den och där kan man få veta det mesta om verkligheten bakom ortnamnen och bygdens sägner.

Boken bygger bland annat på antikvitetsintendenten Nils Gabriel Djurklous fornminnesinventering 1869. Han var en av den svenska folklivsforskningens föregångsmän under 1800-talet och reste genom Sverige för att inventera forn lämningar. Hugo har bearbetat och valt ut delar av det handskrivna och tidigare opublicerade material som rör Marks härad.

Hugo Karlsson är född i Sätila och växte upp i ett hem där pappa först var mjölnare och sedan lantbrukare med åkeri vid sidan om. Hugo visade sig ha läshuvud och kostades på studier som toppades med en fil lic.

Efter avslutad utbildning arbetade han på en rad landsarkiv, bland annat Riksarkivet innan han 1976 återkom till Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg, denna gång, bland annat i Göteborg, som chef. Där blev han kvar till pensioneringen hösten 1994.

Ortnamn, dialekter och bygdens historia är ett kultur- arv viktigt att bevara för framtiden, anser Hugo Karlsson, som flitigt engagerat sig i hembygdsarbetet i Mark, särskilt sedan han flyttat tillbaka till barndomens Sätila. Hans forskande har resulterat i en lång rad artiklar

Glad stipendiat. Hugo Karlsson visar stolt upp sitt diplom.

och skrifter, senast alltså den om Ortnamn och sägner i Marks härad. För sina insatser promoverades han 1995 till hedersdoktor vid humanistiska fakulteten vid Göteborgs universitet och han har tilldelats rader av utmärkelser för sin forskning.

I nummer två av Västgötabygden för år 2011 presenterar Ingrid Zackrisson och Birgit Carlsson honom i ett reportage under vinjetten Profilen. Och en profil är han, väl värd Tengelandstipendiet.

Hugo bevarar vårt kulturarv

I samband med utdelandet av Tengelandsstipendiet höll mottagaren Hugo Karlsson ett kort tacktal:

Jag ber att till Västergötlands Hembygdsförbund få framföra mitt djupt kända tack för den heder som kommit mig till del genom att tilldelas förbundets främsta utmärkelse, Tengelandsstipendiet. Jag är mycket glad och rörd över detta.

För mig har stipendiet ett särskilt värde genom att det utdelas av hembygdsrörelsens organisation på landskapsnivå. Inom hembygdsrörelsen lever, bevaras och dessutom i delar förnyas det svenska kulturarvet i hela dess omfattning. Särskilt stor vikt för mig har det im-

materiella arvet med dialekter, ortnamn, personnamn, folkminnen med mera, kort sagt de områden som studeras inom universitetsämnet nordiska språk, etnologi och folkloristik, historia i vid mening samt arkeologi. Uppgifter från olika personer inom hembygdsföreningarna i olika delar av landet har ofta kunnat användas som källmaterial i vetenskapliga framställningar, bland annat mina egna. Än en gång, ett varmt tack.

I detta sammanhang vill jag också utnyttja tillfället att till Marks Hembygds-krets och dess styrelse framföra mitt tack för utgivningen av min senaste skrift, Ortnamn och sägner i Marks härad.

Bok om Säveån årets vackraste

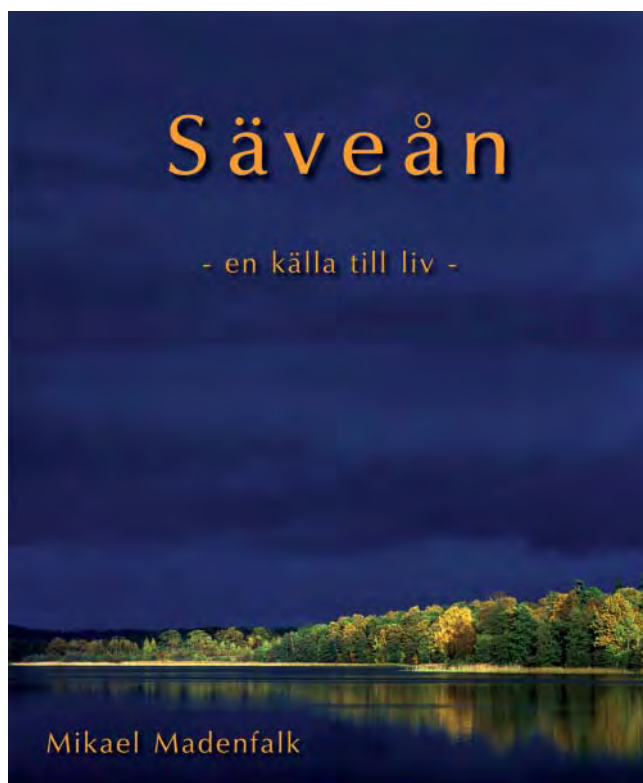

Två veteraner i styrelsen, ordföranden Johnny Hagberg och kassören Sven-Olof Ask hyllades av vice ordföranden Gerd Ljungqvist-Persson. *Foto: Anna Jolfors*

På anrika Mössebergs kurort, där litteratörer alltifrån Vilhelm Moberg till Björn Ranelid trängts, samlades Föreningen för Västgötalitteratur för att fira 50-årsjubileum. Lagom till jubileet kunde föreningen presentera en vacker bok, Peringskiölds Monumenta, med mängder av vackra teckningar av kyrkor och monument från bland annat Falbygden på 1600-talet. Dessutom fick besökarna lära känna Falköpings litterära skandal, Johnny Bode.

Föreningen har idag 1600 medlemmar, men det var nära att allt tog slut med en suck vid starten i Lidköping i mars 1962. Den dagens ordförande frågade nämligen de församlade vännerna av västgötalitteratur om det verkligen behövdes en förening för Västgötalitteratur. Sedan chocken lagt sig blev svaret ja, och föreningens omvalde ordförande Johnny Hagberg kunde berätta mycket underhållande om rader av personligheter som genom åren slagits om rariteterna på föreningens auktioner.

Johnny Hagberg delade ut diplom till Mikael Madenfalk, Floda, som fotograferat och skrivit boken Säveån – en källa till liv, vilken utnämns till årets vackraste Västgötabok 2011. Även Votum förlag tilldelades diplom. Under dagen hyllades också bok- och vagnsamlaren Lars Hasselberg, Vara, som är den ende kvarvarande från start-

Boken om Säveån utsågs till Årets vackraste Västgötabok.

mötet 1962, liksom ordföranden Johnny Hagberg med 23 år i styrelsen samt kassaförvaltaren Sven-Olof Ask med 30 år i styrelsen. Det femtioåriga litterära sällskapet gratulerades av Göran Englund från snart 150-åriga Fornminnesföreningen och av Ann-Britt Boman från hembygdsförbundets tidning Västgötabygden.

Ulla Nordmark berättade om kurortens omväxlande snart 150-åriga historia med mängder av kändisar bland gästerna, medan Rolf Green kåserade kring Jonny Bode, en fortfarande kontroversiell person i Falköping vad jag förstått.

Hans Menzing

En viktig dag

Lördagen den 13 oktober

Inom hembygdsrörelsen är dokumentation en viktig uppgift. Du som sysslar med dokumentation av olika slag i Din förening är välkommen till en inspirations- och studiedag i Fristad. Kolla med Din ordförande som har fått utförligare information.

Tankar i tiden ...

Västergötland som litterärt landskap – några nedslag.

Som bibliotekarie och styrelsemedlem i Föreningen för Västgötalitteratur är jag naturligtvis intresserad av litteratur och författarskap.

Västergötland är väl inte det mest litterära landskapet i Sverige med många kända författare, men visst finns det intressanta författarskap och trevliga besöksmål.

Välkänd är Birgit Th Sparre, som mutade in sitt litterära område, bygden runt sjön Åsunden. ”Flickan från ingenstans”, adopterades av paret Sparre och fick växa upp på den vackra gården Sjöred. Båda föräldrarna står som okända i födelseboken och spekulationerna om vem som var hennes far är många. Det var nämligen en väl förborgad hemlighet som fostermodern Signe Sparre tog med sig i graven. Birgit Sparre lyckades fånga sina läsares intresse och under sin livstid skrev hon många böcker. De mest kända är naturligtvis böckerna om ”gårdarna runt sjön”. I dessa böcker använde hon sig av sina egna upplevelser och erfarenheter från släktgårdarna runt Åsunden. Det blev så småningom nio böcker under åren 1928-1976 om denna trakt med huvudpersonerna Diana Stjärnudd och Joachim Riddercrona. Med spänning följde läsarna i bok efter bok kärlekshistorien mellan dessa båda kontrahenter.

Nääs Slott och Kinnekulle är platser som Selma Lagerlöf besökte flera gånger. Slöjdskolan på Nääs drevs av Otto Salomon, som var bror till väninnan Sophie Elkan. Den södra flygeln disponerades av familjen Salomon och Sophie bjöd ofta in Selma Lagerlöf för några sommarveckors samvaro. Här kunde de båda författarinnorna skriva, läsa manus och umgås. Ofta gick de ned till lekfältet och såg på lekarna och lyssnade till sångerna som framfördes av kursdeltagarna.

Sommaren och en bit in på hösten 1901 bodde Selma Lagerlöf och Sophie Elkan på Turisthotellet på Kinnekulle. Här disponerade de ett gemensamt sovrum samt ett kombinerat frukost- och skrivrum. Här fanns veranda med storslagen utsikt över Väneren. Syftet med besöket var att Selma skulle färdigställa del I av romanen Jerusalem, som skulle komma ut under hösten. Förutom arbete deltog damerna i ett livligt sällskapsliv. Baron Carl Klingspor och Anna Hamilton-Geete var några personer de mötte under denna tid. När Sophie hade rest hem blir Selma kvar ytterligare några veckor. Hon är inte särskilt förtjust i de män som bor på hotellet. Hon utbrister i ett brev: I går sutto här herrar och rökte och skrålade. Jag tycker bra litet om karlar och kan ej tåla deras ovanor. De förbittra tillvaron!”

”Det går an”, Carl Jonas Love Almqvists berömda roman

Annicka Berggren

från 1838, skildrar en ovanligt begåvad och stark kvinna, som går sina egna vägar, Sara Widebeck, glasmästartottern från Lidköping driver glasmästeriet åt sin mor, som är änka. På resan hem till Lidköping med ångbåten från Stockholm på Göta kanal möter hon en ung officer. Albert.

Tyckte uppstår och de gör sällskap under resan till Västergötland. Med häst och vagn lämnar Sara och Albert Mariestad med resmålet Lidköping. ”När de bägge resande hunnit till Bredsäter, sade Albert. Nu beror det på, om vi framåt Forshem skola taga den gudomliga vägen över Kinnekulle, som genom norra delen av Österplana, så Medelplana och Källby, på vilken väg vi komma förbi Hönsäter, Hällekis och Råbäck...”. ”Det går an” är en oerhört intressant roman, som borde ha en egen artikel. Den är i högsta grad modern, Sara vill leva med Albert, men vill absolut inte gifta sig med honom. Hon har sina egna föräldrars äktenskap i gott minne, något sådant vill hon själv inte uppleva.

Till sist ett besök på Ribbingfors utanför Gullspång. Ribbingfors är känd sedan 1600-talet och ägdes då av riksrådet Bo Ribbing. Den nuvarande huvudbyggnaden, ett trähus i två våningar, uppfördes 1834. Huset omges av två flyglar, trädgård, park och terrassanläggning.

Författaren Frans G Bengtsson blev västgöte då han 1939 gifte sig med Gerda Fineman, dotter till disponenten

på Bofors-Gullspångs AB, Carl G. Fineman. Själv var han född i Skåne 1894 på godset Rössjöholm, där fadern var förvaltare. Efter studentexamen och studier i Lund debuterade han med diktsamlingen Tärningskast. Paret bosatte sig i en flygelbyggnad på Ribbingfors och här levde han fram till sin död 1954.

Frans G Bengtsson var en essäernas mästare, men han var också road av historiska miljöer och hjältars heroiska insatser. Det var på Ribbingfors han färdigställde sin mest berömda roman, Röde Orm. Romanen kom ut i två delar, 1941 och 1945. Böckerna blev oerhört populära med sin blandning av isländsk saga och burlesk humor.

I år, 2012, kommer Röde Orm ut i ny upplaga med nytt förord av Erik Andersson. Dessutom kommer böckerna att filmas.

I trädgården står fortfarande den gamla 1000-åriga eken kvar, som inspirerade Frans G Bengtsson till en essä om konsten att åldras med värdighet.

På Gullspångs bibliotek finns Frans G Bengtssons bibliotek bevarat, en samling på 5.000 böcker samt hans skrivbord. Väl värt ett besök.

*Annicka Berggren
bibliotekarie på Götene bibliotek*

Skarabilen finns bara på bild

För hundra år sedan spirade drömmar om biltillverkning på många håll. Till och med i lilla Skara har det byggts bilar. Nja, för att vara ärlig blev det bara en, men den var liksom Rolls Royce förr helt handgjord. En verklig dyrgrip om den skulle finnas kvar.

1902 kunde hela stadens Motor-Jonsson presentera sin Skarabil. Den var försedd med fotogenmotor och såg ärligt talat mest ut som en hästkärra, fast man glömt hästen. Men den rullade, ända till Lidköping och tillbaka vid premiärturen. Tänk vad nyfikna alla var på underverket, och så det måste ha skvallrats i lilla Skara. Motor-Jonsson hette Alfred på riktigt och var inflyttad från Rackeby. Han var som tekniskt skicklig på alla tänkbara område, och kom närmst från Hjärpås (Järpås alltså) där han varit ansedd orgelbyggare. Men så insåg han att framtiden tillhörde de hästlösa fordonen.

Lottades ut

Att det bara byggdes en bil i Skara berodde inte på brister hos bilen. Motor-Jonsson flyttade till Lidköping och där kom han faktiskt att bygga en bil till. Men innan dess hade han sålt den märkliga Skarabilen. Eller sålt – den lottades faktiskt ut för två kronor lotten, så det var säkert många som satsade och hoppades på att bli bilägare. Bilen vanns av handlande Ribbenstedt i Skara, som senare sålde den till en cykelhandlare Hjelm i Borås. Där slutar spåren. Men bilen finns faktiskt på bild och av en slump hittade jag den i S:t Nicolai Gilles årsskrift i Lidköping. Där berättar Kjell Nylén om att Jonsson faktiskt byggde en bil till när han kom till Lidköping.

Bilen stod klar 1914, men kanske var det kriget som kom emellan. Det blev aldrig någon fart på den. Men 1921 kunde Alfred Jonsson rulla ut en splitter ny bil ur sin verkstad, där allt inklusive den 24 hästkrafter starka motorn var hemmabygge. Den bilen ser betydligt mer ut som en riktig bil, och den var rentav så modern att

Skarabilen. Alfred Jonsson i sin första bil, byggd i Skara, Ynglingen vid styrspaken är sonen Emil.

karossen var byggd i aluminium, lätt och rostfritt.

Krock med ko

Men efter en krock med en ko där både Jonsson och bilen fick skavanker ställdes bilen undan i många år. Efter omfattande restaurering såldes den till Värmdö, men återbördades senare till Lidköping igen av Roger Landén. Bilen är fortfarande körduglig och det händer att den tas ut för en nöjestur ibland.

Men utöver dessa Jonssonbilar så byggdes det ytterligare en bil i Lidköping. Det var LMV, Lidköpings Mekaniska Verkstad, som svarade för bedriften. De tog fram en tydligen mycket bra bil, men kanske var konkurrensen alltför hård. Det blev aldrig någon serietillverkning, och denna första bil från Meken är numera borta.

Det är förmodligen Skarabilen också, om den inte står och samlar damm i något garage i Borås, men vi kan i alla fall beundra den på ett gammalt kort.

Hans Menzing

30-åriga kriget drevs med öl!

De svenska soldaterna under Trettioåriga kriget drevs mer av öl än av sin tro. Det är inte så konstigt som det låter, ölet fungerade bra som skydd mot krigets mest dödliga fiende.

Ända fram i våra dagar var det betydligt fler soldater som dog av sjukdomar än av fiendens vapen, framför allt av sjukdomar som orsakades av smutsigt vatten. Så försvaret mot olika sjukdomar var livsviktigt för att arméerna skulle fungera.

När vi läser om öl- och spritkonsumtionen under äldre tider får vi lätt ett intryck av att alla lullade omkring halvfulla. Helt fel är det nog inte, de drack kopiöst, men dryckerna var nog ofta rätt svaga. Men kanske kände de också att de behövde den värme och den tröst som alkoholen kunde ge i farliga tider, och tiderna var nästan alltid farliga.

Undvek vatten

En stor del av de ut-sända soldaterna dog redan innan de hann ut på slagfältet, andra var nog dåliga soldater. Att slåss ordentligt när man lider av svår diarré är inte lätt, och de flesta sjukdomarna i fält slog sig på magen.

Rätt snart insåg man förstås att de som var kloka nog att undvika vatten klarade sig bäst. Vattnet var ofta dåligt ute på gårdarna, och under krig var det populärt att smitta vattnet i hopp om att slå ut stora delar av fiendens arméer.

Så det handlade egentligen om rent försvar när man såg till att soldaterna släckte törsten med öl, som genom upphettningen blivit fritt från de värsta bakteriehärdar. Och till öl krävdes humle, och vid den här tiden hämtades det mesta humlet från Västergötland, där de största humlegårdarna låg i Stenstorp, Broddetorp och Gudhem.

8000 störar

Alltsedan 1400-talet var det i Sverige lag på att varje helt hemman skulle odla minst 40 störar humle. Främst för att försörja rikets soldater med öl.

Vid tiden för trettioåriga kriget under 1600-talet hade denna skyldighet utökats till 200 störar humle. Och det var i Västergötland de största odlingarna fanns – allra störst på Huljesten i Stenstorp där humlegården bestod

Humlestörarna var obligatoriska vid gårdarna förr.

Helt naturligt

av 8 000 störar.

Soldaterna var vana vid flitigt öl-drickande, ölet betraktades inte som en rusdryck utan som ett livs-medel. Förklaringen

var enkel, åtskillig spannmål lämpade sig inte att baka bröd på, men det dög alltid till öl. Så man sörplade helt enkelt i sig näring inför dagens slit genom att tömma många bägare öl.

När Gustav II Adolf gick in i kriget hade han lovat att bidra med minst 36 000 soldater. Dessa krävde 100 000 liter öl. Om dagen. Nog är det lätt att förstå att det var stor åtgång på humle. Eftersom det var så oroligt ute i Europa var det dessutom säkrast att odla humlen på hemmaplan, hur skulle det gått med krigandet utan öl?

Humleodlingen fordrade mycket av arbetskraft och areal, Huljestens 8000 humlestörar krävde två hektar. Ingen liten yta. Ändå räckte detta bara till ungefär 800 000 liter öl per år, det är vad trupperna sörplade i sig på åtta dagar.

Så kanske kan man säga att vårt stormaktsvälde skapades med öl.

Hans Menzing

Smått och gott månad för månad

Tiden går fort och undertecknad har nu skrivit i ett år under denna rubrik. Ett tack riktas till Britt-Marie Hallbert och hennes bok Årspraktika, som har varit min största inspirationskälla.

Juli

Juli har fått sitt nuvarande namn av den romerske kejsaren Julius Caesar. I Bondepraktikan kallas den Hömånad.

I början av juli är det dags att söka upp sitt smultronställe, i bokstavlig bemärkelse. Fyll näven eller trä upp smultronen på ett grässtrå och njut av den solmogna söta smaken. Smultron ansågs förr vara hälsobringande och ett verksamt medel mot gikt. Linné led på äldre dagar av denna åkomma och brukade därför varje år genomgå ”smultronkuren”, när han bodde på sitt lantställe i Uppland. Han köpte stora mängder smultron av traktens barn. Under den tid på året då färsk smultron saknades, ordinerade han sig själv istället insyltade smultron övergjutna med vin eller konjak.

Nu stundar härliga tider! Moder Jord bjuder oss jordgubbar, färskpotatis, dill, kantareller, körsbär ... För var vecka som går mognar fler och fler frukter, bär, grönsaker och rotsaker.

Att äta utomhus hör sommaren till och då är det bra att kunna spå väder. Är Ringblomman öppen vid sex-sjutiden på morgonen blir det varmt och vackert väder. I annat fall blir dagen mulen eller regnig. Ge akt på myrorna. Ligger deras stigar helt plötsligt öde och hela stacken ser ut att vara övergiven och ingångarna är barrikaderade med strån och barr, då kan man räkna med ordentligt oväder under en längre tid. Samma sak gäller då syrsan spelar ihärdigt mot aftonen. Vid lågtryck svärmar myggen några meter över marken, vilket medför att svalorna flyger lågt. Ser man sjöfågel långt ut på öppet vatten på kvällen, får man fortsatt varmt och vackert väder. Söker de sig däremot inåt land och är oroliga och väsnas, kan man vänta sig oroligt väder.

Augusti

Ni som följt min serie förstår att månaden har fått sitt namn efter den mäktige romerske kejsaren Augustus. I Bondepraktikan kallas den för Skördemånad. Apropå almanackan läste jag i National Geographic att den första tryckta almanackan kom ut i Tyskland år 1448 och spreds sen i Europa. Äldre almanackor innehöll även

astrologiska förutsägelser om allt från naturkatastrofer och krig till sjukdomar och död samt bra tidpunkter för åderlåtning. På 1600- och 1700-talet tog de astrologiska förutsägelseerna över så mycket, att de högre läroanstalterna på flera håll fick monopol på att ge ut almanackor. I Sverige fick Vetenskapsakademien år 1747 ensamrätt på denna utgivning. Ett privilegium som varade till år 1972.

Augusti är kräftskivornas tid. Då man år 1922 röstade om ett rusdrycksförbud i Sverige, användes kräftorna som propaganda i en affisch för NEJ-sidan av Albert Engström med motiveringen ”Nej! Kräfter kräva dessa drycker!” Men det blev inget

förbud.

Under antiken användes kräftan som medicin, huvudsakligen mot ormbett och getingstick. Förmodligen var det först i klostren som den användes till föda, när man sökte efter mat som fick ätas under fastan. På den tiden räknades kräftan som fisk. Linné betraktade kräftan som en insekt. Numera vet vi att den är ett kräftdjur, som sorterar under stammen leddjur.

Johan III (Gustav Wasas son) lät på 1500-talet inplantera och odla kräftor i våra svenska vatten. Han var så mån om sina kräftor att han förbjöd fiske i Uppsala å (Fyrisån). Han installerade också en kräftuppsyningsman. Fram till mitten av 1800-talet var kräftor överklassmat. De åts vanligtvis varma, som soppa. Kokning med kronhill, som vi tillreder dem idag, dök upp i en kokbok först år 1837.

Bland allmogen var misstron mot att äta kräftor stor, då den räknades som asätare. Men den kunde användas till annat. Man kunde få en flicka att bli kär i sig, om man lyckades smuggla en levande kräfta in under hennes säng.

Mitt augustitips till singlar bland läsarna är att prova kräftan-under-sängen-tricket! Fungerar nog både på män och kvinnor. Tack för året som gått!

*Text Ann-Britt Gard-Börjeson
Timmele*

Foto Louise Christiansson

Källor: Hallbert, Britt-Marie: Årspraktika utgåva 2008
National Geographic nr 6/2011
www.sv.wikipedia.org

Markbo flerfaldig olympisk mästare

Claes Johansson – Göta Lejon.

Född 4 november 1884 i ”Gripsatorp” i Hyssna socken i Mark. Död 1949 i Göteborg.

Claes Johansson, ofta kallad Göta Lejon, har haft en enastående karriär inom brottningen och har i många år varit verksam inom Göteborg AK, som han bildade 1917. Intresset för brottningskan ha väckts då Claes gjorde rekryten vid Kungliga Älfsborgs regemente i Borås och där blev bekant med en Fritjof Mårtensson som sedermera blev Sveriges förste olympiske guldmedaljör i brottnings vid olympiaden i London 1908.

Sina första brottningsgrepp lärde han sig sedan i Hyssna tillsammans med vännen Verner Stenberg då han arbetade på Bonareds gästgivaregård som dräng. Kanske var Claes bland de första idrottsmän som tränade seriöst. Det finns uppgifter om att han sprang tio kilometer om dagen. En bedrift med tanke på den tidens träningskor.

Claes bosatte sig så småningom i Göteborg och började där träna brottnings i Örgryte, där han 1911 tog sitt första mästerskap.

Många utmärkelser

Guldmedalj vid Olympiska spelen i Stockholm 1912 och Antwerpen 1920.

Meritlistan är lång.

-1911 Svensk mästare i Eskilstuna

-1914, 1915, 1916, 1917, 1918, 1919 och 1920 Svensk mästare

-1912 Olympisk guldmedaljör, 75 kg grekisk-romersk stil i Stockholm. Här gick Claes åtta matcher och fallsegrade över finnen Jokinen efter tio timmars hård brottnings. Claes fick både minnesplakett och kunglig medalj som uppskattning för prestationen.

-1913 Europamästare, 75 kg grekisk-romersk stil i Budapest.

-1916 Seger i svenska spelen med guldplakett (ersatte utebliven olympiad i Berlin) grekisk-romersk stil.

-1920 Olympisk guldmedaljör, 82,5 kg grekisk-romersk stil i Antwerpen.

-1924 Seger över den blivande mästaren Henri Deglane i 82,5 kg grekisk-romersk stil i olympiaden i Paris.

Claes var då fyrtio år gammal, hade poängvinst vid full tid men blev bortdömd efter starka protester från den franska publiken. Deglane vann sedan ytterligare

Medaljskörd. Claes Johansson poserar med alla priser och medaljer.

skandalmatcher genom mycket starka publikprotester och domarmygel. Det är oklart om Claes även blev berövad silvermedaljen eftersom han bröt finalen. Domarutslaget ansågs som en stor skandal.

-1923 Svensk mästare i fribrottnings.

-1924 Svensk mästare i fribrottnings.

Startade ett antal brottningsklubbar

Claes Johansson har bidragit till att starta brottningsklubbar i Göteborg, Trollhättan, Uddevalla, Vänersborg, Borås med flera platser. Göteborgsklubben startades 1917.

Under tjugo år som aktiv brottare gick han över tusen matcher och vann över tvåhundra mästerskapstitlar. Efter bortdömningen mot Deglane slutade Claes som aktiv brottare.

Han arbetade även som tränare och sägs ha varit mycket krävande.

Claes var styrelseledamot i ÖIS i tre år, Göteborgs Atletklubb i tjugosju år, Svenska brottningsförbundet i femton år samt i Göteborgs Distriktsidrottsförbund i sexton år. Han arrangerade ett flertal brottargalor, bland annat på Lorensbergs Cirkus och på Svenska Idrottsspelen 1923.

Världens främste brottare

När Claes fyllde sextio år skrev man i tidningen att Claes Johansson ansågs som världens främste brottare under sin tid som aktiv. Han hade sin största styrka i parterr-brottnings med en utomordentlig backhammer som bästa grepp och han var en smidig brottare.

Enligt Claes dotterdotter Ingela Willman var han också aktiv och framgångsrik i skytte, rodd, simning och tyngdlyftning. Tjugofem år efter sin död hedrades Claes på ett frimärke utgivet i Centralafrikanska republiken. Här syns förutom Stochholms stadshus, en bild av Claes Johansson, just som han kastar en motståndare. En hyllning till en olympiamästare. År 1999 valdes denne mästare in i Idrottens Hall of Fame i Göteborg.

Från 1914 arbetade Claes Johansson på Göteborgs Morgonpost, numera Göteborgs-Posten, där han stan-

nade fram till sin död. Han var annonsackvisitör, dvs, han sålde annonser.

År 1949 dog Claes Johansson av en hjärtattack. En stor del av Göteborgs idrottsklubbar var närvarande och hedrade vid jordfästningen med tal och kransar. Claes-Göta Lejon är bland de största i brottningsens historia men okänd för de flesta.

I år har det gått hundra år sedan Stockholmsolympiaden och vi firar en man som hedrat vår bygd och som vi gärna vill minnas.

Hall of Fame är en sorts museum som finns för personer som gjort speciella insatser inom ett särskilt område bland annat sport. Göteborgs idrottsmuseum på Kviberg hyser de idrottsmän som fått utmärkelsen. Parterr, när den ena partern intar knäliggande-sittande ställning vid utgångsläget.

Ordlista

Backhammer, ett grepp då man för in till exempel vänster arm under motståndarens vänsterarm och drar upp den mot hans rygg, bryter honom(henne) under cirkelgång över i brygga. (Nationalencyklopedin).

*Sven-H. Arnell
Anna Faxgård, Hyssna*

Livligt i Kyrkefalla

Året började med grötfest där ett 35-tal medlemmar deltog. Vecka 7 sportlovsveckan är det hantverksdagar för lågstadiesbarn i Fattigstugan under 3 dagar. Barnen spinner, väver, knypplar, och gör garnbollar arbetar med lera med mera. Cirka 45 barn per dag. Fattigstugan Kyrkbacken, som ägs av hembygdsföreningen, byggdes 1861 och användes som fattigstuga till och med 1941, därefter användes lokalen som ett museum. Numera hyrs den av keramikern Jan-Åke Andersson som har verkstad och utställningar där.

I mitten av mars hölls årsmöte där styrelse och ett antal kommittéer valdes. Bland annat ljudkommittén som under många år intervjuat och spelat in Tibrobor. 21 maj hade Tibro Motorhistoriska Förening samling av motorer, maskiner, bilar, mopedar med mera. Det dundrar, det smäller och ryker. Cirka 5000 personer rör sig i området. Hembygdsföreningen bakar bröd och visar hantverk och Folkdanslaget har dansuppvisning. En riktig folkfest.

Barn från årskurs 3 kommer till Balteryd och gör en tidsresa bakåt. Efter samlingen drar de den gamla tröskverksvandringen bakåt och hamnar på 1913. De byter till typiska kläder och lever som barn gjorde då, vilket de tycker är väldigt roligt och vill gärna komma flera dagar. Nationaldagen som firades traditionsenligt med

tal, sång, musik, dans och kaffeservering som samlar många deltagare. Midsommar firas med Folkdanslaget som arrangör vid bra väder kommer 800-900 personer och har det trivsamt och skönt i den stora trädgården.

Ett par samlingar som är mycket uppskattade är stora kak-kalaset med massor av kakor och tårtbuffén med 25-26 tårtor som snabbt går åt. En hembygdsdag under augusti var också välbesökt, ytterligare tre barndagar med tredjeklassare hade vi.

Under hösten hölls halvårsmöte där aktuella frågor diskuteras. När löven ramlade ner krattades trädgården och löven kördes bort. I början på november stöps det både raka ljus, grenljus samt kronor. Fredag och lördag före första advent är det dags för det stora brödbaket. Då är eldare, knådare, sättnare, utbakare och ugnsbakare igång. Det krävs starka armar att knåda en deg på 6 liter degvätska, att sköta ugnen med 8-9 kakor inne på en gång är också en konst som kräver vana. Cirka 1350 kakor bakades och såldes med styrkande åtgång tillsammans med pynt, ljus, lotter och kaffeservering. Det är många medlemmar som arbetar var och en på sitt sätt. Bakdagarna och året avslutas med att vi äter ett gott julbord och har en trevlig stund tillsammans.

*Ingrid Carlsson
Tibro*

Ulla Andersson en ordroad journalist

På 1990-talet hade Radio Skaraborg en populär programserie som hette Ord om orden. Programledare var journalisten Björn Nilsson och programmet handlade i första hand om den västgötska dialekten. Efter några år blev tråkigt nog Björn Nilsson sjuk och avled. Han var så förknippad med programmet, så när han inte fanns med längre lades programmet ner.

Många av oss som lyssnar på Radio Skaraborg saknade "Ord om orden" och programledningen fick då och då påstötningar. När den nya programtablan inför 2008 planerades fanns idén om ett nytt språkprogram med. Margareta Lilja och Annika Andersson som skulle svara för förmiddagssändningarna var heltända på idén. Men de kände att de behövde hjälp av någon språkmänniska.

Margareta fick tipset att fråga Ulla Andersson på SLA (Skaraborgs Allehanda). Ulla hade då bland annat skrivit Språkspalten i SLA under några år.

Det blev JA direkt! Men det fanns en liten hållhake. Margareta råkade säga språkexpert och då protesterade Ulla. Expert är jag inte, sa hon, men ordroad journalist. När damerna var överens om titelvalet, var man också överens om att dra igång programmet.

Vem är då Ulla Andersson?

Ulla är Stockholmstjej eller som en del säger, en 08. Född 1952 och uppväxt i Danderyd. Hon bestämde sig för att bli journalist redan när hon gick i åttan och pryade på en av Svenska Dagbladets lokaltidningar, Norrort.

Ulla fick förtroendet att skriva artiklar under resten av högstadie- och gymnasietiden. Efter studenten fortsatte hon som volontär på redaktionen. Men redan året innan, 1970, blev hon förälskad i en kadett på Krigsskolan

Ulla Andersson
välkänd profil i P4 Skaraborg.

Profilen

Karlberg; skåningen Sven-Eric Andersson. Men när han var klar med utbildningen, samma år, fick han inte åka "hem" utan placerades på T2 i Skövde. 1972 gifte de sig och Ulla fick jobb på Skövde Nyheter.

Nu bor Ulla och hennes man i Skövde för tredje gången. Att de har bytt bostadsort mellan Skövde och Stockholm flera gånger beror förstås på makens militära kommanderingar.

- Jag har alltid arbetat på lokaltidningar, säger Ulla. Det är mycket trivsammare än att vara på någon av de stora drakarna, för på den "lilla" tidningen får man lättare kontakt med läsarna.

1972-78 var hon allmänreporter på Skövde Nyheter, 1979-89 dito på Östermalmsnytt och Vårt Kungsholmen, lokaltidningar i Stockholms innerstad. 1989-97 reporter och redigerare på Skövde Nyheter och 1997-2003 redaktör för Vårt Kungsholmen. 2004 flyttade paret Andersson "frivilligt" till Skövde. De trivs här och känner sig hemma, trots att ingen av dem har sina rötter i "bögda". Sonen Joakim, med hustru Tanja, bor dock kvar i Stockholm.

Denna gång blev det jobb på SLA för Ulla, som frilans. Fram till sommaren 2011 skrev hon regelbundet Språkspalten och om konst och konstnärer. Men då sa tidningen upp alla frilansare.

Ulla har även, på uppdrag av Skövde kommun, skrivit boken "Konstvägar i Skaraborg". Där beskrivs kortfattat, och med bilder av fotograf Anders Sjölander, de flesta utomhusskulpturer som finns i de centrala delarna av de kommuner som ingick i gamla Skaraborg. Den lilla boken kostar bara 20 kronor och säljs på turistbyråerna, biblioteken och i konsthallar.

Snackis

Klockan 10.03 till 10.30 varje måndag är Snackis i etern

från radiohuset i Skövde. Det är tre damer på P4 Skaraborg som ser till att Snackis fungerar. Margareta Lilja är programledare och sitter tillsammans med Ulla Andersson i studion. Varannan vecka får lyssnarna ringa in till programmet och då är det Mia Wiss Krantz som sitter i slussen och ser till att släppa in pratglada lyssnare i tur och ordning.

- För tre år sedan startade vi kampanjen Rädda ett västgötskt ord och nu har vi snart 900 ord i vår samling! Västgötaordlistan ligger på P4 Skaraborgs hemsida: sverigesradio.se/skaraborg. Klicka på "Program A-Ö" och på Snackis.

Ulla tycker att det är extra roligt då lyssnarna ringer till programmet och berättar om ett västgötskt ord.

- För mig som inte är inföding är det viktigt att få höra det rätta uttalet. Ibland får jag lite på nöten för att jag säger fel. En av våra lyssnare tyckte att jag pratar för fint. Hon menade att det vore bättre att ha en redi bonne i studion.

- Därför är det perfekt när lyssnarna ringer hit och berättar – då hör ju alla det rätta uttalet. Men, tillägger hon, samma ord kan ha olika uttal och innebörd, beroende på var det används. När det gäller stavningen är det mer fritt fram, då finns det nog lika många varianter som uttal.

Snackis får massor av e-post och vanliga brev. Det är ofta frågor om ord som man hört "di gamle" använda. Ulla har många ordböcker som hon slår i och hon söker mycket på nätet. Men då hon inte hittar det svar hon blir nöjd med, eller vill vara säker på tolkningen, vänder hon sig till experter.

- Jag har mycket goda kontakter med Språkrådet och Dialektarkivet. Ibland sätter våra frågor myror huvudet på dem, men de gillar utmaningar.

Oftast tar det flera timmar för Ulla att förbereda ett program för hon halkar gärna in på sidospår och undrar vad ett liknande ord betyder och varför man säger så.

Snackis handlar också om smarta barnord

- Det började med att vi efterlyste positiva ord och uttryck. En dam berättade då att hennes barnbarn sagt långtrevligt som motsatsord till långtråkigt. Det tyckte vi var så smart tänkt att vi genast efterlyste fler smarta barnord och idag har vi drygt 450 unika ord i samlingen. Många barn har ju en helt fantastisk förmåga att skapa nya och mer praktiska ord.

Hur började ditt språkintresse?

- Jag var mycket frågvis redan som liten och har alltid älskat ordvitsar. När jag var 11-12 år hittade jag en bok med kåserier av Cello (Olle Carle) i mammas och pappas

Direktsändning. Att sitta i direktsändning med Margareta Lilja och prata med lyssnarna är bland det roligaste Ulla vet.

bokhylla och efter det önskade jag mig hans årsamlingar och olika ordböcker både till födelsedagar och jul.

Intresset för dialekter började också tidigt. Hennes mamma var från Göteborg och pappan från Orust. Ulla tyckte ofta att dom uttryckte sig lite "tetit".

- Vi hade en stuga i Dalarna och där hörde jag många underliga ord. Strax efter att jag hade träffat min man, som är skåning, hittade jag det lilla lexikonet Skånsksvensk ordbok i en bokhandel. Och när jag började på Skövde Nyheter blev jag förstås fånglad av västgötskan.

En kollega frågade henne ständigt om hon visste vad öfsadröpp betyder. Vid ett tillfälle, när hon vikarierade som natchef och bland annat bestämde över rubrikerna på förstasidan, fick hon ett gyllene tillfälle att bevisa sina nyvunna kunskaper. Under kvällen kom ett tips om att det snötäckta taket över omklädningsrummen läckte och att det droppade in vatten. Nu skulle hon minsann visa sina kunskaper, så Ulla satte rubriken: Öfsadröpp i Billingehov

- Dagen efter fick jag veta att öfsadröpp kan det bara vara utanför huset! Det glömmar jag aldrig. Öfsadröpp hör till Ullas favoriter.

- Det finns nog inte i någon annan dialekt, men i en snarlikt variant i engelskan: eavesdrop. Där har betydelsen förändrats och innebörden är "tjuvlyssna".

Språkprov

Som avslutning på vårt samtal skulle jag gärna vilja kolla Dina kunskaper på några ord som inte finns med i Västgötaord på radions hemsida.

Fråga 1: Vad är ett snöhäv?

- Kan det vara en stor snöhög?

- Nej, det är ett häftigt snöfall, ett rusligt men snabbt snöoväder.

Fråga 2: Ett litet hus som förr användes på landet, ordet har sex bokstäver, varav fyra är a.

- Fyra a? Nää, ingen aaaaning.

- Det är förstås en liten lada, ena maalaa.

Fråga 3: Om Margareta Lilja är sketorsfuller, vad är hon då?

- Hon kanske svär mycket – men det gör hon aldrig.

- Nej, hon svär inte men hon retas.

Å så te sist

Tack sa Du ha för att Du ä ena ordroaterjournalissa. Ja töcker Du har lärt däk mö å lärt ôss andre mö mä. Vi hôppas Du får en redir semester å så ser vi fram mot måndasförmeddara i höst.

Ena maalaa.

Leif Brunnegård

Västgötaord

Ullas favoriter

Öfsadröpp = takdropp, smält snö

Läpalätter = pratsam person

Dälpenål = säkerhetsnål

Pennaso = igelkott

Gångalätta = fläskbit mellan skinkorna, mot skavsår

Keppeskodder = gå utan strumpor i skor

Kolimasare = slö person

Ul ånne = dålig andedräkt

Ovulen = vårdslös

Faläs = bråka, väsnas

Glöpevär = oväder med regn och snö

Trô = trampa

Hällta hällta = hälften av varje (mos och pommes-frites)

Smarta barnord

Ullas favoriter

Skottkärra = stridsvagn

Fiskpinne = metspö

Kört-ärmata långböxer = shorts

Armhålsvatten = deodorant

Avgifta sig = skilsmässa

Geting = killing, liten get

Gräddburgare = semla

Nerlåst = inte upplåst

Broccoli på benen = åderbrock

Metermätare = tumstock

Drickenödig = törstig

Snyting = näsduk

Vågor i ansiktet = rynkor

Hembygdsföreningar visade upp sig på företagsmässan

För nionde året i rad arrangerades en företags- och föreningsmessa i Vårgårda. De första åren höll man till i sporthallen i anslutning till skolorna. Men tack vare den stora evenemangshallen Tånga-Hallen, som ligger på den gamla exercisplatsen Tånga hed har man fått nya möjligheter att visa upp sig. Årets upplaga slog rekord både då det gäller besökare och utställare. Man blir smått imponerad när man ser vad en kommun som Vårgårda kan erbjuda.

I Vårgårda kommun finns det åtta hembygdsföreningar som hjälps åt vid sådana här evenemang. Hembygdsföreningarna hade en egen monter och som blickfång hade man skyltdocka som gestaltade en indelt soldat och i hans hand fanns den senaste Västgötabygden. Montern var bemannad och här fanns föreningarnas programblad, årsskrifter och annan hembygds litteratur.

Leif Brunnegård

Korrespondens före e-post från Hudene till Norra Amerika

Amerikabreven som skickades hem från släkt och vänner på andra sidan Atlanten på 1800-talet och i början av 1900-talet har på många sätt bidragit till vår ökade kunskap och förståelse för den stora svenska utvandringen. Däremot har alltför ofta de brev som skickades från Sverige till släkt och vänner i Norra Amerika försvunnit. Därför har de inte kunnat få samma uppmärksamhet som Amerikabreven.

Småbrukaren Gustaf Svensson boende i Ölanda, Hudene, höll samman familjebanden med sin son John Arnell som hade utvandrat 1879 till USA och bosatt sig i Rock Island där han bildade familj. År 1880 utvandrade Gustaf Svensson också men återvände efter några år till Ölanda. Mellan 1886 och fram till Gustaf Svenssons död 1914 hade de brevkontakt.

Hösten 2009 återfanns 150 Sverigebrev i en kartong på en vind i Rock Island hos ett barnbarn till utvandrarerna John Arnell. De hade skrivits mellan 1886 och 1934 av Gustaf Svensson och hans två döttrar Mathilda och Hilma.

På ett personligt och jordnära sätt ger de sin bild av vad utvandringen av Gustafs tre söner Henning, John och Frans till USA 1879 och 1883 hade betytt för dem som blev kvar i Västergötland. Saknaden efter dem kom att påverka familjereaktioner och livet hemma i Gäsene. Tyvärr kom de inte att återse varandra.

I sina brev har Gustaf Svensson inte bara skrivit om familjen utan också om händelser och politiska frågor i USA, Sverige och i övriga världen som exempelvis valet av och mordet på president McKinley.

Tilläggs bör att Johns gamla farfar, Sven Andersson, var häradsdomare och bosatt på Frisagården i Ölanda, Hudene. För sina arbetsinsatser belönades han med en silvermedalj för ”medborgerlig förtjänst”. Hans ladugård har bevarats och finns idag i Herrljunga Hembygdsparc vid Haraberget.

Hembygdsvetaren Linnar Linnarsson skrev 1949 om häradsdomaren Sven Andersson och hans son i boken *By, bygd och gård i mellersta Västergötland* (Sid 306-308) :

”Skrivkunniga bönder åtnjöt alltid ett visst anseende. Den, som var skrivkunnig, fick alla viktigare uppdrag inom socknen, och honom frågade man till råds, när det var något särskilt. En sådan klok och skrivkunnig bonde var till exempel häradsdomaren i Ölanda, Sven Andersson. Var det något, som skulle skrivas, såsom köpebrev, testamente, bouppteckning eller arvskifte, hette

Sven Andersson, 1809 -1888, häradsdomare i Ölanda, Hudene.

det: ”Vi sa be harasdomarn kåmma hit” Eller: ”Vi ska tala mä harasdomarn å fråga honom te råss”. (1840- och 1850-talen, Hudene).

Var fadern skrivkunnig, lärde han i regel upp sin son. Så gick skrivkunnigheten liksom i arv inom vissa släkter. Med denna korta introduktion kan det bli lättare att förstå Gustaf Svenssons brev till sonen John. Historien upprepar sig fast i en annan form och tappning.

Claes-Håkan Jacobson

Fotnot:

Brevskrivaren Gustaf Svensson är Claes-Håkans farmorsfar. Claes-Håkan forskar om utvandringen på 1800-talet från södra Västergötland.

Breven från Sverige

Gustaf Svensson, 1905, Foto Gustaf Ewald.

Bröllopsfoto. John Arnell och hans hustru Albertina, f. Ericson. Orion, Illinois, 1882 .

Gustaf Svenssons brev till sonen John Arnell i Rock Island, Illinois mellan 1886 och 1914 – ett urval:

Stenunga 4 maj 1886

Hjertligt tack för ditt bref af den 6 april. Igår fick jag pengarna som du sändt med kontant 32 kronor och 16 kronor till Hilma som jag lemnat till Mathilda, ty hon vet vad Hilma behöver, köpa en svart klänning då hon skall läsa fram.

Jag kan hälsa från gamla farfar. Han har hälsa, Jag var hos honom dagen före påskafton.

Här är fortfarande svåra tider i Sverige så att egendommar fallit ovanligt i pris. Huru är tiderna och arbetsförtjensterna i Amerika?

Din ömma fader Gustaf Svensson

Ölanda 8 december 1896

Älskade John !

Nåväl det var roligt att höra att republikanska Partiet afgick med seger vid Presidentvalet så att William McK-

inley blev Eder President för nästkommande fyra år.

Det var märkvärdigt att spannmålspriserna äro så låga i Amerika, emedan de är mycket höga i alla Europas stater och i Indien med fler länder är spannmålen ovanligt dyr. Så till ex. kostar 1 säck hvetemjöl om 100 kilo i vikt 30 à 35 kronor, 10 kilo hafre kostar 1 krona. Så höga priser har icke varit här i landet på 15 år.

Din fader G Svensson

Ölanda 3 november 1898

Min kära John !

Du kan ej föreställa Dig huru allting är förändrat i gamla Sverige nu på en 2 à 3 år för här är så mycke jernvägar och det är icke mindre än 4 stora jernvägar till Borås som förr var en så obetydlig plats och den 5te banan är under byggnad samt skall kosta 9 millioner. Der är uppsatt 50 stora fabriker på de senare åren. Att få drängar och pigor at arbeta på jorden är den största svårighet och som du väl minnas var det alltid vanligt att fruntimmer i skördetider

upptog säd, men nu är de nästan omöjligt. En dräng får 200 kr i lön och allting fritt samt en piga 150 kronor. De flesta flytta till stationer och städerna och vilja icke arbeta på landet, alla unga fruntimmer äro numer klädda i hatt, alldeles som i Amerika.
Tecknar din fader G Svensson

Ölanda 20 juli 1899

Min kära John !

Beträffande hälsotillståndet har det här närmast omkring oss varit temligen godt, men på andra håll har varit mycket sjukligt af epidemiska sjukdomar, så t.ex på Fristad hed har difteri härjat så att flera hundra man af beväringar varit sjuka under mötestiden och fler Doktorer ifrån Stockholm har varit der.

Din fader G. Svensson

Ölanda 30 Dec 1900

Kära John !

Angående våra politiska förhållanden är här ett fasligt väsen nu, ty den 15 januari då riksdagen börjar, förekommer ett nytt värnpliktsförslag, att soldaterna skall bort och alla ynglingar skola vapenöfvas ett helt år, under det först året och sedan månader af hvarje de 3 nästföljande år. Går detta förslag igenom, hvilket är mycket troligt, så kommer drängar och ynglingar att vara i krigstjenst flera år och tagas från jordbruk och fabriker aldeles.

Eder fader G. Svensson

Ölanda 10 januari 1903

Kära John !

Jag vill omtala för Dig, att här har på senare tiden varit ett ovanligt svårt väder, juldagarna var här en sådan orkanlik storm så dess like har aldrig varit i mannaminne. Ifrån Lysekil och Trollhättan till Ystad i Skåne sträckte sig Orkan och sedan uppåt landet. I Göteborg och alla städer utmed hafvet anställde orkanen förfärlig skada.

Taken blåste bort från husen och vattnet steg upp i undre våningarne så möbler och andra saker flöt som spåner. Flera stora ladugårdar kullvräktes så att hundratals kreatur dödades, jernvägsbanker flöte bort, så flera delar icke ännu äro farbara. Tidningarna säger att skadan kan icke beräknas.

Din Fader G. Svensson

Ölanda den 16 jan 1905

Kära John !

Jag vill underrätta att jag vidtalat Bokbindars pojke i Grimstorp fotografera mig, hvilket jag skall sända Eder för att Ni skall få se huru Gubben ser ut nu.

Jag minnes nog litet af Engelskan, men vi skrifver och talar oss emellan modersmålet.

Din ömme Fader G. Svensson

Gustaf Ewalds far, Gustav Andersson, lantbrukare och bokbindare på gården Grimstorp i Hudene, var kusin med Gustaf Svensson.

Ölanda 16 febr. 1914

Kära John !

Angående mina förhållanden får jag omtala att sedan början av februari varit mycket sjuklig som förhåller sig sålunda att jag har så illa ont i bröstet. Jag sökte doktorn den 4 dennes det kostade mig 6 kronor och han sade att det var hjertfel eller att hjertat är för dåligt.

Många hjertliga hälsningar till dig, Albertina och Mabel från

Din Fader Gustaf Svensson

Det var sista brevet som Gustaf Svensson skrev till sin son John. Gustaf dog hos sin dotter Mathilda på långfredagen den 10 april 1914. Han gravsattes därefter på Eriksbergs kyrkogård.

*Claes-Håkan Jacobson
Stockholm*

Snart dags för Essungaträffen

Essunga Hembygdsförening välkomnar alla till årets Västgötrräff som går av stapel första söndagen i augusti, det vill säga 5 augusti med start klockan 11.00.

TV-kändis är dagens gäst

Årets huvudgäst är Peter Pluntky som är känd från Antikrundan. Andra kändisar som kommer till Västgötrräffen är Öbarna som underhåller och i övrigt blir programmet traditionsenligt med bland annat folkdans, utställningar och fordon av allehanda slag.

Västgötrräffen äger rum runt Stommen och hembygdsparken som ligger alldeles intill kyrkan i Essunga By.

Essungaträffen har funnits till i över 50 år och många är de hembygdsvänner som har som tradition att åka till Essunga när det drar ihop sig till Västgötrräffen. Programmet har växlat genom åren även om det finns en del saker som inte ruckats på. En sak som inte förändrats på genom åren är att Essungaborna lägger ner ett enormt arbete för att ro det hela i land.

Väl mött den 5 augusti!

Linda Essunger Tallberg
Essunga Hembygdsförening

Åttahundra töser kom till Finnerödja

Som tonårsgrabb i början av 1950-talet hade jag förmånen att få feriejobba på järnvägsstationen i Vårgårda. Dagspengen på jullovet 1950 var 7,77 om dagen, Tänk att tjäna så mycket pengar på en dag. På sommarlovet 1952 ville jag gärna jobba lite mer än vad stationsmästaren i Vårgårda kunde erbjuda mig, Han ringde till distriktschefen i Falköping och frågade om det fanns behov av en skolgrabb på någon annan station. Och det fanns det i Finnerödja. Nu gällde det bara att kunna övertyga mina föräldrar att det var ett lämpligt jobb. Jag hade tur. En av mammas och pappas goda vänner hade en syster som bodde i Finnerödja och hon hade ett rum som jag kunde få bo i.

Fyra veckor hemifrån

Med en viss stolthet tog jag emot den röda tjänstebiljetten av stationsmästaren som innebar gratis resa på tåget. Tåget lämnade Vårgårda vid åttatiden på morgonen och med på tåget fanns min resväska och min cykel. Om jag minns rätt skulle jag jobba i Finnerödja under fyra veckor. Jag tror att jag bara var hemma en gång under dessa veckor. Nog kändes det lite pirrigt i magen, men nu var jag stor och skulle klara mig själv.

Cyklar och väskor

I trakterna runt Finnerödja odlade man mycket jordgubbar. Nästan på varje gård hade man odlingar. Det hade börjat i liten skala redan omkring 1910 och på 30-talet hade det blivit en bra inkomstkälla för traktens bönder. Att det handlade om mycket jordgubbar förstod jag när jag kom in på stationen och blev välkomsthälsad och fick veta att de närmaste dagarna skulle det anlända ungefär åttahundra skoltöser. Dom kommer med tåg och en del av deras väskor och cyklar ser Du under presenningen på gräsmattan och mer kommer det, berättade min stationsvärd. När tåget kommer skall Du vara med och se till att de får sin cykel och sin väska.

En stund innan nästa tåg kom, infann sig några gubbar på cykel. De skulle ta hand om en grupp flickor och vara vägvisare för dem till den by där de skulle bo och arbeta. Under några dagar kom det flickor, cyklar och väskor med vartenda tåg.

Sopa godsvagnar

Varje morgon vid åttatiden kom det ett tåg från Hallsberg

Lastning av jordgubbar i Finnerödja för transport till Norrland. Gunnar Dafgård och Allan Ohlsson. Bilden finns på Dafgårs huvudkontor i Källby.

som ställde av ett antal godsvagnar som under dagen skulle lastas med jordgubbar. Det var inte några kylvagnar utan vanliga godsvagnar. Det första som jag och min arbetskamrat Johansson skulle göra var att sopa alla vagnarna och se till att de kom på plats vid lastkajen och vid Jordgubbsodlarföreningens lastbrygga som låg ett stycke från lastkajen. Åt andra hållet fanns ett stickspår, som jag tror gick in i ett bergrum som tillhörde försvaret. Utmed detta spår hade Findus tre eller fyra frysvarnar där man frös ner jordgubbarna. Djupfrysta livsmedel var en nymodighet i början av 50-talet. Min arbetskamrat har jag glömt förnamnet på, men han hette Johansson och var i vanliga fall stationerad i Gårdsjö.

Jordgubbskungen och hans kollegor

De som skulle lasta godsvagnarna var de uppköpare/grossister som jobbade på lastkajen. Det var viktigt för mig att lära känna dessa farbröder så jag fick följa med kontoristen på stationen Nils Aspsjö och bli presenterad. Äldst i gänget var David Eriksson, han hade börjat handla med jordgubbar redan på 30-talet och nu hade han ett magasin och kontor i anslutning till lastkajen.

Som kompanjon hade han Gunnar Dafgård från Lidköping, då dryga 30 år. En kollega till dem var Karlsson från Åtorp. Han hade sitt kontor i sin Volvo. Vad chefen på Jordgubbsodlarföreningen hette, det minns jag inte.

Börja försiktigt

Ett av de första råd jag fick av mina arbetskamrater var att inte äta för många jordgubbar de första dagarna, det tål inte magen, påstod dom, men i nästa vecka kan Du äta hur många som helst. David och Gunnar lärde mig att det var tillåtet att provsmaka några bär i varje vagn. Men kolla att kartongen ser ful ut, fick jag som vägledning. Jag lärde mig ganska snart att bären hade olika smak. Gunnar Dafgård tog mig med på magasinet och lärde mig vilka bär jag skulle smaka på och att jag borde undvika saft- och syltbär.

Extra uppehåll

Den första jordgubbslasten lämnade Finnerödja någon gång runt klockan 13. Det fanns snabbtåg som på den tiden kallades snälltåg men som nog var en översättning från tyskan. De stannade bara vid de stora stationerna och så vid Finnerödja under jordgubbsäsongen. De bären som fick denna service skulle vara framme i Luleå och Boden morgonen därpå. De sista bären lämnade Finnerödja sent på kvällen med destination Göteborg. Jag jobbade i Finnerödja 1952 och 1953 och båda åren var rekordet 18 järnvägsvagnar på en och samma dag.

Miss Jordgubbe

Men allt var inte bara jobb. På lördagskvällarna var det tillställningar i Finnerödja-Parken. Det var inget som lockade mig så mycket, men det var klart, att jag var väl där en stund och kollade. Om det var några kändisar på scenen minns jag inte, men jag tror att det var den sista lördagskvällen som Miss Jordgubbe kröntes. Om alla åttahundra tjejerna kom cyklande från de olika byarna vet jag inte, men många var dom.

Inbjudan till Oxford

Andra året i Finnerödja fick jag bo på andra våning i stationshuset, där en av stationskarlarna och hans familj bodde. En lördagskväll ropar tågklararen (stinsen) att jag skall komma ner. I väntsalen satt en grupp engelsktalande flickor. Eftersom han trodde att jag var bra på engelska skulle jag hjälpa dem med tågtider till Stockholm och Oslo. Enligt min lärare på samskolan i Alingsås var mina språkkunskaper mycket begränsade, men nu skulle jag få bevisa motsatsen. Flickorna läste vid universitetet i Oxford men kom från flera olika länder,

Joordgubbsland i Finnerödjatrakten för cirka 40 år sedan. Foto Nerikes Allehanda. Finnerödja Hembygdsförening disponerar en rad jordgubbsbilder.

bland annat Japan.

Jag satt mitt på golvet med tågtidtabellen i knät och flickorna frågade och noterade. Så småningom var mina kunder nöjda och beställde sina biljetter till Stockholm. När vi skildes åt lovade de att skicka ett kort om dom kom hem och berätta hur mina uppgifter stämde. Fram på höstkanten fick jag ett brev där de tackade för god service och inbjöd mig att komma till Oxford så skulle de visa mig runt i staden. Jag vågade aldrig åka dit.

Hemfärden

När jordgubbsäsongen började närma sig sitt slut var det dags för plockerskorna att bege sig hemåt. Under några dagar kom det grupp efter grupp med unga resenärer som skulle pollettera sin cykel och sin väska och så gällde det för oss stationskarlar att se till cyklar och väskor hamnade på rätt tåg. Och när de flesta jordgubbarna och jordgubbsplockerskorna lämnat Finnerödja, då var det dags för mig att återvända till Vårgårda. Med mig från Finnerödja har jag minnet av trevliga arbetskamrater på stationen, jordgubbsgubbarna på lastkajen och mattanten som hade en matservering uppe i backen där jag och en del gubbar fick en god middag varje dag.

Leif Brunnegård

Fotnot:

Jag har talat med Arja Björkman i Finnerödja Hembygdsförening och hennes man Stig i samband med att jag letade efter ett kort från ett jordgubbsland. De har berättat för mig att idag är jordgubbsplockning i Finnerödja historia. Det finns inga äkta Finnerödja Jordgubbar längre.

Om det kröntes någon Miss Jordgubbe när jag var i Finnerödja var Stig tveksam till. Kanske hette det något annat, men jag minns att det var någon skönhetsstävling i Parken.

Hänt på bögda...

Årsmöte i Norra Härene

Ordföranden Ingemar Karlsson hälsade välkommen och erinrade med några ord om den under året avlidna medlemmen Märta Månsson. Verksamheten under året har bland annat bestått av Valborgsmässofirande, Öppet Hus Kristi-Himmelfärdsdag, grillkväll tillsammans med pensionärsföreningen, sillsexa samt två friluftsgudstjänster varav den ena under medverkan av Frälsningsarmen. Fyra kyrkogårdsvandringar tillsammans med Kyrkan har anordnats.

Sveriges Television har gjort en inspelning vid Hembygdsgården med skådespelaren och regissören Måns Herngren. På 1700-talet bodde en förfader till Måns Herngren i Norra Härene och tog sig därför detta efternamn. Fotoprojektet som innebär att samla och identifiera gamla foton pågår liksom arbetet med att kartlägga och dokumentera försvunna torp och gårdar.

Leif Nättorp valdes till ordförande efter Ingemar Karlsson som avsagt sig uppdraget.

*Bertil Warlin
Norra Härene*

Tufft i Timmele

Timmele Hembygdsförening äger en backstuga med en sorglig historia. När stugan byggdes är okänt, men det var förmodligen i mitten av 1800-talet. Den är mycket liten, inkl spismuren är golvytan 7,8 kvm och dörren är endast 1,09 meter hög.

Sist boende var änkan Karolina Jonasdottter-Lundgren, född år 1847 i grannbyn Dalum. Hon var gift med garvaren Johan Adolf Lundgren, född 1829 i Kölaby. Han kom till Timmele som garvare år 1864, först till garveriet i Kattåkra sedan till garveriet vid Gästgivargården. De gifte sig och år 1871 föddes sonen Ernst Teodor Lundgren. Vid 35 års ålder blev Karolina änka och Ernst var då 11 år. Sju år senare (1889) flyttade de båda till "Lundens backstuga", som stugan då kallades. Ernst bidrog till försörjningen med att reparera klockor.

År 1892 råkade Ernst i gräl och slagsmål med en kringresande knalle, som kommit på besök, då Karolina var borta på arbete. Bråket slutade så illa att knallen föll baklänges, slog huvudet i spismuren och dog. Ernst dömdes till 5 ½ års fängelse för dråp. Straffet avtjänades på

Västgötabygden 3:12

Lundens backstuga.

Malmö centralfängelse, men år 1895 avled han i lungrot och begravdes av "slottspastorn därstädes".

Karolina bodde kvar i stugan till år 1920, då hon flyttade till Brohagen. Sina sista sju levnadsår tillbringade hon på Timmele ålderdomshem. År 1941 avled hon 94 år gammal. Hon hade då varit änka i 59 år och levt ensam i nästan 50 år. Ett långt liv i fattigdom med sorger och bekymmer, men förhoppningsvis även med goda stunder.

*Ann-Britt Gard-Börjeson
Timmele*

Nostalgikväll i Ljungsarp

Ljungsarps Hembygdsförening visade med god uppslutning en av Torsten Norlins filmer i Sockenstugan. Den som visades har rubriken "Smalfilmsminnen från Ljungsarp", och handlar om linberedning på Dalslund, miljöer från skolan, vardagsbilder från byn, studiecirkel i engelska, älgjakt i Kättsjö, kyrkostämman, byns vackra lucior 1947-1964, auktion på Gullerydet, konfirmation i kyrkan, skidåkning, Konsum med mera.

Hembygdsföreningen har lämnat in 1700 meter smalfilm till Studio H i Kinna för att redigeras och läggas över på 3 st DVD-skivor. De andra två filmerna handlar om: Skol- Studie & Familjesor och Hemvärdet 1955-1960. Efter filmvisningen serverades våfflor med sylt och grädde eftersom det var på våffeldagen..

*Ingemar Rudholm
Ljungsarp*

Årsmöte i Husabyortens hembygdsförening

Sölve Johnsson, Husaby hembygdsförenings ordförande diplomerade Kjell Johansson. Med på bilden är också föredragshållaren Ewert Jonsson och Hans Menzing från Västergötlands hembygdsförbund.

I mars öppnades Karl Knutsson Bondes grav i Rid-darholmskyrkan i Stockholm i hopp om att något av de skelett som vilar där skall vara Magnus Ladulås kvarlevor. Om honom och hans far Birger Jarl kåserade Ewert Jonsson på Husabyortens hembygdsförenings årsmöte. Ewert Jonsson är västgötaguide och numera boende i Källby. I ord och bild berättade han om den spännande och omvälvande period på medeltiden då Birger Jarl och hans söner verkade. Västergötland var under medeltiden Sveriges folkrikaste landskap och många är de minnen som minner om denna tid. På borgen Gälakvist i Skara utspelades händelser väl så spännande som Nyköpings gästabad. Detta kommer att återges i ett skådespel som kommer att spelas i Fornbyn i Skara, i Forsvik och i Lödöse i augusti, ett spel som Ewert Jonsson är med och skapar. Husaby hembygdsförenings ordförande Sölve Johnsson tackade för det intressanta föredraget och överlämnade en burk husabyhonung.

Hans Menzing från Västergötlands hembygdsförbund delade ut diplom för förtjänstfullt arbete i hembygdsrörelsen till Eda Ekendahl och Kjell Johansson. Eda är en av de "sockerkringlor" som lägger ner mycket energi vid sommarkaféet i hembygdsgården och vid katalogisering av föreningens böcker. Kjell Johansson är aktiv i programkommittén och ställer alltid upp när trädgården skall underhållas. Eda Ekendahl var förhindrad att närvara men kommer att få diplommet vid senare tillfälle.

Styrelsen omvaldes i sin helhet. Sölve Johnsson tackade alla för allt arbete som läggs ner i de olika kommittéerna. Ett särskilt tack riktades till de som arbetar

med kaffeserveringen under sommaren. Intäkterna från detta är grunden för verksamheten och underhållet av hembygdsgården.

I samband med årsmötet presenterades årsskriften, den 33:e i ordningen. Ur innehållet kan nämnas glimtar från de många berättarkvällarna, om profiler från Kinne-Kleva, om livet i Husaby under slutet av 1800-talet och i Kinne-Kleva och Sil på 1920-talet samt om en nödlandning i Källby 1916.

Svältorna antog nya stadgar

Svältornas Fornminnesförening har haft sitt 107:e årsmöte. Den viktigaste punkten var att föreningen antog nya stadgar. Sveriges Hembygdsförbund har arbetat fram rekommendationer på stadgar för de lokala föreningarna och de stadgar som nu antogs grundar sig på dessa rekommendationer, men har en lokal anpassning.

En ny arbetsgrupp som skall avlasta styrelsen skall ha hand om föreningens program- och studieplanering. En annan viktig grupp skall ha ansvaret för museets samlingar, arkivet och att arbeta med den fortsatta dokumentationen som påbörjats i det projekt som föreningen varit med i under tre år.

Under året har 13 av kommunens mellanstadieklasser haft var sin studiedag förlagd till museigården Kyrkebol där de varit med om olika aktiviteter som föreningens medlemmar ansvarar för. Föreningen får då och då besök av forskare från universitet och högskolor som uppskattar att få komma till Ornunga gamla kyrka och museigården.

Under punkten övriga frågor beslöt årsmötet att ta över ansvaret för Nationaldagsfirandet. Årets årsskrift presenterades och lite PR för tidningen Västgötabygden hör också till ett årsmöte.

Under några år har föreningens gamla fastigheter renoverats. När det gäller fornstugorna i Ornunga har föreningen fått 167.000 från Riksantikvarieämbetet i projektet Hus med historia. Sparbankstiftelsen i Alingsås har varit generösa med bidrag och även från företag och privatpersoner har det kommit sponsorpengar. Men för att få bidrag från Riksantikvarieämbetet krävs egna insatser från föreningen. Det kan ske i form av ideellt arbete av föreningens medlemmar och i projektet Hus med historia har det egna arbetet värderats till 37.000 kronor.

Traditionsenligt bestod årsmötesfiket av kaffe, fastlagsbulle och en god kaka. Kvällen avslutades med Tv-filmen Gullviva, kattfot och blå viol.

Leif Brunnegård

Shelltappen som blev ett museum

Sedan 1969 hade Sven och Birgitta Liljekvist, ägt och skött en bensinstation i Sollebrunn: servat bilister, motorcyklister, mopedister och många andra med det som fordon och människor behöver. En god service med glada tillrop var deras varumärke

Men en dag tog det roliga slut; myndigheternas pålagor blev för stora. Shellmacken sålde de sista dropparna bensin och lagret av tillbehör till reducerat pris under Bjärkedagen den 1 oktober 2011; en bygdens folkfest tvärs över gatan.

Vad skulle det nu bli av Shelltappen undrade många. Men snart spreds ryktet att Sven och Birgitta tänkte öppna ett museum i de gamla verkstads- och butikslokalerna. Den 17 december 2011 var det dags för invigning. Chefen för SAABs motormuseum Peter Bäckström höll tal. Ett tut i ett bilhorn och så var museet invigt. Lokalerna var smockfulla med intresserade, som lät sig imponeras av mängden föremål.

Shellmacken i Sollebrunn hade fått ett nytt liv. Borta var pumparna och de stora skyltarna vid länsvägen mot Trollhättan. Inne i lokalerna hade tidningshyllan fyllts med motortidningar, gamla och nya, godishyllorna med motordelar och väggarna med gamla affischer. I verkstaden tronade två riktiga veteraner: en Austin Seven, chabriolet 1928 års modell och en Jaguar K120 1951 års modell.

- Jag har samlat på sådant som har en historia, säger Sven och håller upp en kolv från en äldre SAAB. Ja-

Sven Liljekvist bytte yrke från mackägare till museiägare.

guaren tog 5 år att renovera och få i högklassigt skick, säger Sven och fortsätter stolt: Med den har jag skjutat vår kung och drottning till ett bröllop på Koberg.

. –Vi har inga fasta öppettider utan tar emot grupper på avtalad tid, säger Sven. Redan har ett tjugotal grupper sökt sig hit.

Vi har ett nära samarbete med hembygdsföreningen, vilket vi är glada för. I vår gamla skepnad sålde vi massor av hembygdsfilmer: en tradition vi gärna för vidare, avslutar Sven Liljekvist. En motor-och hembygdsentusiast av den jordnära och goda sorten.

*Text Roland Antehag,
Foto Patrik Danielsson*

Mindes sitt Västergötland

Västergötlands Hembygdsförbunds beskyddarinna och Västergötlands hertiginna, glömde inte sitt landskap när prinsessan Estelle skulle döpas. Utöver mångårige tidigare Skarabiskopen, överhovpredikant Lars-Göran Lönnermark, så assisterade en blivande Skarabiskop, domprosten i Stockholm Åke Bonnier.

Det är förmodligen mest en slump, men visst är det roligt att kronprinsessan Victoria vänt sig till sitt hertigdöme i samband med dopet.

Hitta aktiviteter

På vår nya hemsida har det blivit ännu lättare att hitta vad som händer i våra föreningar i Västergötland. På startsidans högerspalt ser Du länken Hitta aktivitet och de aktiviteter som ligger närmast i tiden ser Du direkt. Men klicka Dig vidare till rätt datum för Din utflykt

Din egen förening finns väl också med? Hur Du gör berättar gärna Jan-Olof Berglund för Dig. Du når honom på e-post j-o.berglund@telia.com.

Mellan förr och sedan i Gökhem

Gökhems kyrka en vinterdag.

Mitt emot kyrkan från 1100-talet ligger Hembygdsgården i Gökhem. Den byggdes i början av 1870-talet som kombinerad fattigstuga, skola och lärarbostad. Hembygdsföreningen tillträdde som ägare 1984. Särskilt på hösten är den vedeldade ugnen där populär för brödbak.

På grönytan intill har man provat på linodling och haft slätter ett tjugotal år. Men nässlor och kärs tog över och nu har man börjat klippa gräset och tänker försköna bland annat med hjälp av kalksten och vatten från närliggande S:t Magni källa eller ”Bösan”.

Studiecirkel vidgar vyerna

Kanske är intresset för forna tiders sätt att leva starkare i en gammal kulturbygd som Gökhem. Men kopplar vi ihop det med hur vi lever nu och vilka konsekvenser det har på miljön? Är vi till alla delar nöjda med utvecklingen? Hur vill vi att våra barnbarn skall leva om femtio år? Borde vi inte diskutera våra erfarenheter och slutsatser i lite mer organiserad form och fundera över hur miljön påverkades förr då vi skaffade oss mat, kläder, bostad, verktyg och så vidare. Och sedan jämföra med vår miljöpåverkan nu.

På ett föreningsmöte fick vi på tio minuter ihop två studiecirkelar på temat ”Mellan förr och sedan – En hjälp till eftertanke, omtanke och brobygge till framtiden”, som Vuxenskolan hjälpt till att trycka.

Studiehandledningen hjälpte oss att diskutera våra erfarenheter och berättelser från de senaste hundra åren. Men även att fundera över de snabba förändringarna.

Vad och hur har livet förbättrats? Vad var bättre förr? Är vi på rätt väg?

Några områden som diskuteras:
Vårt handlingsutrymme, förutsättningar för **Mat**, odling, köp, förvaring och tillagning.

Kläder, tillverkning, köp, lagning, tvätt.

Boende, uppvärmning, vatten, avlopp.

Hantverk, redskap, självförsörjning.

Resurshushållning, reparationer, sopor.

Resor, nöjen.

Framtiden, hot och möjligheter.

Nu har de nöjda deltagarna träffats sex gånger och avslutat studiecirkelarna. Skall man önska sig något mer, är det även yngre deltagare, till exempel några barnbarn.

Några av studiecirkeldeltagarna från vänster:

Lennart Rundqvist, Berith Lidzén, Birgitta Danielsson, Kerstin Gustafsson, Ulla Carlsson och Bernth Gustafsson. Foto: Tor Leijgård

För att vidga vyerna använde vi ett instruktivt bildspel från www.svenskaplanb.se. Filmen ”Home”, om vår planets fantastiska skönhet och vårt ansvar för den, visades som en allmän föreningsaktivitet (rekommenderas, se www.filmenhome.se).

Jag erinrar mig Galenskaparnas sätt att uttrycka det: Nej, inte var det bättre förr - men det är sämre nu!. Inte minst på miljösidan!

*Lennart Rundqvist
Gökhem*

Hemsida i portalen

Om din förening är ansluten till Sveriges Hembygdsförbund (SHF) kan ni utan extra kostnad bygga egna hemsidor i Hembygdsportalen.

Vi tillhandahåller en tjänst som är enkel att använda. Man behöver inte ens öppna upp föreningens hemsida för att finnas med på kartan och använda aktivitetskalendern. Men självklart är det roligare om föreningen kan presentera sig med egen hemsida.

Föreningen får en enkel adress som www.hembygd.se/forening. Direkt när sidan är sparad är den åtkomlig från Internet och blir sökbar med sökmotorer. Ni väljer själv vad sidan ska innehålla, presentation av aktiviteter, bilder från hembygden och kontaktuppgifter till styrelsen för att nämna några saker

Webbadress

Till och med den sista december 2012 finns den gamla Hembygdsportalen tillgänglig. Den finns nu på adressen old.hembygd.se.

Enkelt att administrera

Du som administratör behöver inte installera något program utan hanterar allt via vanlig webbläsare. Du behöver ingen kunskap om hur man skapar hemsidor då verktyget liknar vanliga ordbehandlingsprogram med fet stil, infoga bild etc. Vi jobbar i wordpress.

Fördelen med enkelheten är att man inte blir bero-

ende av att ha en person med "hemsideskompetens" i föreningen.

Hemsidan kan administreras från Mac, PC, Linux, Ipad och smarta telefoner.

Förutom hemsidor finns en aktivitetskalender där era aktiviteter blir sökbara på regionalt förbunds sida liksom riksorganisationen. Besökaren kan söka via karta eller aktivitetstyp.

För vem?

Tjänsten vänder sig till de föreningar som vill lägga upp rena informationssidor med text och bilder. Vill din förening lagra stora bilddatabaser bör ni söka en annan lösning. Portalen är INTE ett vanligt webbhotell, det vill säga du kan inte bygga en färdig sida i ett annat program och lagra den hos SHF.

För att få en egen hemsida i Hembygdsportalen måste föreningen vara ansluten till SHF. Föreningens firma-tecknare skriver under avtalet och skickar in det.

SHF skapar er en ny sajt med tillhörande administratörskonto och skickar ut inloggningsuppgifter till den i avtalet angivna e-postadressen

Manualer finns på startsidan när ni loggat in. Hemsidan utvecklas kontinuerligt. Vi tar gärna emot förslag till förbättringar. Mejla webbredaktor@hembygd.se.

Berättarkväll i Björstorp

Kent Andersson i berättardagen

Ljungsarps Hembygdsförening har haft Berättarkväll i Hembygdsgården Björstorp. Kent Andersson berättade om gamla intervjuer av Ljungsarpsbor. Han åter-

gav vad Oskar Högberg, Anna i Övrabo, John Nilsson, Benjaminssons med fleras upplevelser. Det handlade om Johan, Johanna och Anton i Sjögården. Den senare botade djur, dåtidens veterinär. Göran Svenning som föddes på Nybygget, mordet i Ljungsarp på 1740-talet, då marknaden förbjöds med mera.

Det var drygt 20 personer som var och lyssnade på en mycket intressant tillbakablick av Ljungsarp. Tore Johansson, snart 94 år och debutant, överlämnade en CD-skiva under kaffepausen till hembygdsföreningen. Låtarna vi fick avnjuta var: Lycka till, Hyllning till hembygden, Idas äldrevisa, Jag längtar tillbaka, Han har seglat för om masten, Änglarna, var finns dom?, Mosippan, En sång om kärlek.

*Ingemar Rudholm
Ljungsarp*

Motströms och nedströms

Vi människor har varit och är helt beroende av rörligt vatten, varenda dag av våra liv. Efter ett regn börjar vattnet omedelbart sin färd mot havet på eller inuti jorden eller i berget (grundvatten). Vattnets rörelse och ljuset är förutsättningar för allt liv. Våra första förfäder som vandrade mot Västergötland var helt beroende av sjöar och vattendrag. Det strömmande vattnet var det bästa hjälpmedlet när man vandrade i okända områden. Jägarfolket som började sin vandring för cirka 10.000 år sedan var helt begränsade till sjöar och strömmande vatten. Fisk och bytedjur fanns endast där. Här börjar Ätradalen med sitt strömmande vatten sin betydelse för invandringen till Västergötland.

Människor och djur var helt beroende av att leva i närheten av strömmande vatten. Delar av Västergötland gick inte att bo på förrän människorna lärt sig att förflytta vatten, det vill säga kommit på ett redskap att gräva med, en brunn, en håla,, ett dike. Stora delar av slättbygden bör först då blivit beboeliga och tätt bebyggda.

En arbetsgrupp här i norra Kind har under senare tid utforskat tidiga leder, ridvägar, hålvägar och fornlämnningar i Ätradalen söder om Ulricehamn.

Vi har förvånats över att forskare, till exempel historiker som skrivit om Västergötland har undvikit eller sparsamt nämnt södra Ätradalen, som jämte Lagan, Nissan, Viskan och Göta älv var de mest använda lederna för människans invandring, kultur och antagligen även för kristendomen till den centralka delen av Västergötland. Man måste se floddalarna som landskapets pulsådor.

Arbetsgruppen har funnit att södra Ätradalen med förgreningar visar upp ett vägnät med en urtida struktur tillsammans med hällkistor, bronsålders- och järnåldersgravar, resta stenar och kyrkor från tidigt kristnande. År 2009 upptäcktes kapellet i Södra Säm, ett av de största bevisen för bygden som en port för tidig invandring. Det äldsta beviset för en tidig invandring genom Ätradalen just Ätradalen är den så kallade Bredgårdsmannen i Marbäck, daterad till 9.800 år gammal.

Europaväg. För våra förfäder var åar och sjöar den tidens europaväg.

Det enligt vårt konstaterande något svala och eftersatta forskningen i Kinds och Marks häranden vill gruppen uppmana nutidens forskare att även intressera sig för södra Västergötland.

Skrivaren av dessa rader tillhör den befolkningsgrupp, som efter folkskola (1952) gick direkt ut i arbetslivet. Det var till en arbetsmarknad som var hur stor som helst. Vi fick förlita oss på livets skola. Mitt arbetsliv blev småbrukare och maskingrävare i 50 år. Arbetsuppgifterna var dikning, vägbyggnad och under 1950-80 talen arbete med vatten och avlopp i städer och tätorter, vidare kanalrensningar, dräneringar, brunnsgrävning, byggschakt och reningsverk. Jag har grävt miltals med ledningar.

Så kom ju en dag 2012 då jag kom på att mitt livsverk hade varit att leda just vatten. Men jag har också kommit på att mina tankar om människors verksamhet på vår bit av jorden leder till kunskaper och slutledningar som fungerar även bakåt i tiden och är en viktig del när vi söker våra rötter och våra förfäders liv och verk.

I gruppen har även ingått Lennart Lindhagen, Liss Larsson, Rolf Sjölin och Margaretha Swedberg

*Arne Johansson
Gällstad*

Foto Leif Brunnegård

Läsvärt i korthet

Kyrkor i Skara stift. Redaktör: Johnny Hagberg. Foto: Sture Björnson. Text: Robin Gullbrandsson. Förlag: Skara stiftshistoriska sällskap. 224 sidor med ett myller av färgbilder från stiftets gamla och nya kyrkor. Vacker och lättläst bok med mycken kunskap.

Rosersagan – om en familj och dess hotell. Redaktör: Lars Wigert. Utgivare: Skara stadshotell AB. 107 sidor med massor av bilder. En berättelse med mängder av kändisar inblandade om Skara Stadshotell och Rosers salonger, samt familjen bakom.

Långared förr och nu, verksamhetsberättelse för 2011 för Långareds Hembygdsförening. Sammanställning: Eva Karlsson. Bl a Långaredskryssat samt tankar och minnen från Långared förr.

Bonde på 1900-talet. Från oxdrift till datorstyrning. Författare: Erik Larsson, Mariestad. Förlag. Aliberta. 104 sidor i stort format med en mängd härliga gamla svartvita bilder och skildringar av jordbrukets utveckling och avveckling under 1900-talet.

Godset Almnäs i Norra Fågelås socken. Odlingshistoria och markanvändning samt Natur_ och naturvårdsförhållanden. Författare: Per Wramner och Odd Nygård. Utgivare: COPMREC Södertörns högskola, Huddinge. Två böcker på respektive 109 och 78 sidor kring miljön där Wrångebäckskosten av tradition produceras nu när denna storpipiga herrgårdsost är aktuell för certifiering enligt EU:s regler.

Varnhemsbygden. Medlemsblad 2012 för hembygdsföreningen Skarke-Varnhem och Norra Lundby sockengille. Redaktion: Alf Hansson, Eva Bozovic, Eva Knapasjö, Carl-Gustaf Lundström och Inga-Kajsa Christensson. 64 sidor om bl a berömda utvandrare från bygden, biskop Jesper Swedberg och vägar i Ljungstorpsbygden.

När skogen fick ett värde. Några skogliga tvister runt Viken på 1700-talet. Författare Ingemar Wikenros, eget förlag. 50 sidor med massor av information om intressanta skogstvister som i ett fall rentav behandlats i ett kungligt brev från Gälakvist i Skara redan 1273.

Posthistoria Skaraborg 1818 till 2000. Skaraborgs post- och järnvägshistoria, postanordning och stämpelfakta. Författare: Börje Mårtensson, Mariestad. ISBN 978-91-637-0141-2. Eget förlag: borje.martenssonsabelatelia.com. 295 sidor med massor av information om postens utveckling och bilder på poststämplat genom åren.

Västgötagealogen. Tidskrift för Västgöta genealogiska Förening mars 2012. Redaktör: Kjerstin Olofsson. 24 sidor. Temat denna gång Utbildningar efter folkskolan.

Kinna Hembygdsförening 2012. Redaktör: Karl-Erik Lerbro. 20 sidor om bl a Vandrarhemmet lilla Sanden.

Västgötadeln av Monumenta Sveo-Gothorum. Efter handskriften F.h.9 i Kungliga Biblioteket. Utgiven och kommenterad av Benny Jacobsson. Förlag: Föreningen för Västgötalitteratur. Antal sidor: 224 i stort format med ett myller av härliga teckningar, ofta i färg, av hur våra kyrkor såg ut i slutet av 1600-talet. Dessvärre saknas Älvsborgsdelen av landskapet, liksom delar av Skaraborg, exempelvis Varaslätten.

Fristadsbygden 2012. Gammalt och nytt – Fristads hembygdsförening. Redaktion: Ann-Britt Boman, Inger Ericson, Wiviann Bergsten, Birgit Gustafsson, och Olof Stensson. 60 sidor med massor av artiklar och bilder, bland om när hembygden ömsade skinn och bortglömda villanamn i Frufällan.

Svältornas fornminnesförenings årsskrift 2012. Redaktion: Berit Andersson, Leif Brunnegård, Runa Eriksson, Ingrid Holmgren och Stefan Svensson. 44 sidor med massor av bilder, även i färg, samt texter om bland annat när smeden var ett måste i socknen samt finska krigsbarn.

Falbygden 2011. Redaktion: Båsse Johansson och Lena Persson. Utgivare: Falbygdens hembygds- och fornminnesförening. 122 sidor om bland annat Hallonflickan som getts ett ansikte, fynd vid Finnestorp och Centern med rötter på Falbygden.

Salstad i gångna tider och nu. Om Salstads samhälle under 150 år. Utgivare. Salstads lilla byalag. 160 sidor med massor av bilder och information om samhället förr och nu.

Lovene egendoms historia 1850–2012. Redaktion: Britt Ellingsen, Barbro Kjellman och Anne-Marie Holmqvist. Utgivare: Mellby-Åsaka Hembygds- och fornminnesförening. 26 sidor med massor av bilder och dokument.

Skara stiftshistoriska sällskaps medlemsblad 2012:1. Redaktör: Johnny Hagberg. 20 sidor om bland annat Olof Kolmodin och intresset för Ås kloster.

Husaby Hembygdsförenings årsskrift 2012. Redaktionskommitté: Göran Englund, Kjell Gustafsson, Ann-Marie Johansson, Sölve Johnsson och Kjell Johansson. 52 sidor med stor bredd från hemmakodad rödfärg för hembygdsgården till en farlig nödlandning och livet i Husaby i slutet av 1800-talet.

Gudhems-Axet. Medlemstidning för Gudhemsbygdens Hembygdsförening nr 2 2012. Redaktion: Lars-Erik Kullenwall, Ingvar Blomberg, Margaretha Fridh, Ingemar Fägerlind, Gun-Britt Salomonsson, Rune Wennerholm och Gudrun Wäpling. 52 sidor med massor av bilder om bl a Sätuna i gången tid, jordbrukskris, Pehr Tham och stora mjölnarkriget.

Billingsbygden 2011. Redaktör: Monica Moberg. Utgivare Skövde hembygds-krets i samverkan med Skövde stadsmuseum. 128 sidor om bl a litteratörer som Carl Kullberg från Varing och Johannes Edfelt från Edåsa, Boulognerskogen, kräftfiske och kärnkraft.

Odensåkers hembygdsförening 2012. Ordförande: Jan-Olof Berglund. 82 sidor med massor av bilder plus information om bl a när Klockarebolet i Odensåker hotades av halvering, tre av husen ansågs kunna rivas trots att de är från 1700-talet, om den svåra svälten kring år 1600 samt barnens lekar förr.

Hans Menzing

Minns Du de här glasspriserna?

Den här bilden har Bo Björklund i Älvängen skickat in. Nog väcker den minnen. Tänk att få köpa en Storstrut för 1:25 eller en Top Hat för 1 krona.

Men det är klart att veckopengen var inte så hög på den tiden när de här glasspriserna var aktuella. Och kanske uppskattade man en glass mer på den tiden än vad dagens unga glasskonsumenter gör.

VÄSTGÖTA BYGDEN

Redaktörsgrupp:

Ann-Britt Boman, sammankallande, Spireavägen 5, 513 35 Fristad, tel 033 - 26 19 21

e-post: birgitta.fristad@telia.com

Leif Brunnegård, Asklanda Ekehagen, 447 93 Vår-gårda, tel 0322/66 10 26 e-post: vbn.red@tele2.se

Hans Menzing, ansvarig utgivare, Marumstorget 1, 532 32 Skara, tel 0511/12643,

e-post hans.menzing@telia.com

Övriga i redaktionskommittén:

Eva Bergström Hyenstrand, Carl von Linnés väg 2, Skultorp, 541 55 Skövde, tel 0500 - 43 30 13,

e-post: hyenstrand@hotmail.com

Jan-Olof Berglund, Stora Rör, Nolgården 3, 54015 Varing, tel 0500-441105, 0708-420453,

e-post: j-o.berglund@telia.com

Bo Björklund.Hövägen 9 C, 446 32 Älvängen. tel 0303 - 74 98 78. e-post bo.bjorklund@risveden.com

Tage Brolin, Bäckaskog, Främmestad, 465 97 Nos-sebro, tel 0512/531 50, e-post:

frammestad@tagebrolin.se .

Birgit Carlsson, Ljungås, 519 91 Istorp,

tel 070-620 66 66, e-post bisido@hotmail.com

Anna Faxgård, Bua Skogsslätt, 511 98 Hyssna, tel 0320 - 397 77, e-post anna.faxgard@telia.com

Per-Göran Persson, Östergården 1, 54066 Sjötorp, tel 0501-50138, 070-7838079.

e-post pellep@telia.com

Förbundsordförande: Eva Bergström Hyenstrand.

Förbundssekreterare: Mona Lorentzson, Wallströmsli-den 6, 463 71 Lödöse. Tel 0520 - 66 02 74

e-post: mona.lorentzson@gmail.com

Förbundskassör: Hugo Isaksson, Box 2067, 523 02 Timmele. Tel 0321 - 300 01.

e-post hugo.isaksson25@hotmail.com .

Kanslist:

Eva Mann, Västergötlands Hembygdsförbund, Box 15, 534 21 Vara, tel 0512-10550 fax 0512-339 42, bost. 0511-37 03 30,

Bankgiro 378-5383, Plusgiro 8 57 59-9,

Kansliets e-post: vasterg.hembygdsh@telia.com

Rätt vikt

Besman

Vågen som Du ser här kallas för besman. Man satte fast det man skulle väga i kroken till höger på bilden. Besman kunde vara olika stora och ju mer man kunde väga, ju större var motvikten till vänster på bilden. Stången var graderad och rätt vikt var det när besmanet balanserade jämt. Besmanet på bilden är graderad i kilo och hekto. Det fanns besman som var avsedda för skålpund, en viktenhet som användes före 1865. Om besmanet skulle användas i affären eller i torgståndet skulle den vara krönt.

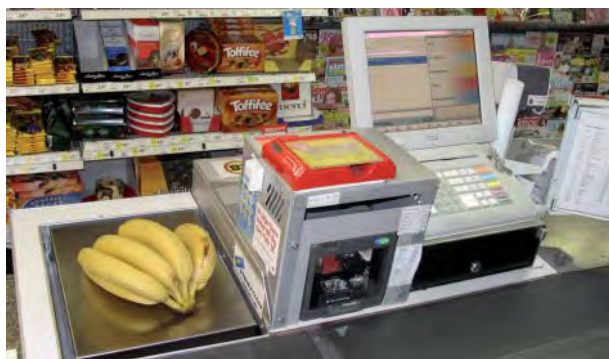
Diskvåg

När man i min barndom gick till affären använde fru Johansson en våg som hade två vågskålar. På den ena sidan placerade hon varan som skulle vägas och i den andra placerade hon vikterna. Vikterna skulle vara krönta och fanns i olika storlekar beroende på i vilket sammanhang de skulle användas. Apotekaren använde vikter som vägde gram. I affären var det hekto och kilo som gällde.

Vågen på bilden användes i affären på 50- och 60-talet. Varan som skulle vägas placerades på den stora vågskålen till höger. Översta skalan angav vikten upp till 1 kg. Visaren var graderad i ören och om kilopriset var 2 kronor, då gick man till raden på visaren där det stod 200. Visade visaren att varan vägde 4 hg, då kunde man avläsa att varan kostade 80 öre.

Var det tyngre varor då ställde man en eller flera enkilos vikter på den mindre vågskålen till vänster.

En annan typ av vågar var decimalvågen. Den användes ute på magasinet när man skulle väga säckar.

Datakassavåg

När Du går till affären idag är många varor vägda och prismärka hos leverantören. De är försedda med den så kallade EAN-koden som ger viktig information till datakassan.

Köper Du bananer i lösvikt lägger kassörskan dem på vågen som finns i anslutning till kassaapparaten. Kassörskan slår in den kod, PLU-nummer, som avser just de kravodlade banerna som ligger på vågen. I butikens datasystem finns priset på bananerna inlagt och på Ditt kvitto kan Du läsa att Du köpt 0.75 kg Krav-Baner som kostar 22:90 kronor per kilo och summan blev 17,18. Så exakt var nog inte besmanet, men den dög på den tiden. Hur gjorde man innan det fanns vågar? En torghandlare lär ha sålt stöckevis, tjugogavis och slumpavis.

Leif Brunnegård